

Åke Wikander, apotekare.

Liv och släkt.

av hans barnbarn Ulla Wikander (401118-4001)

Anders Magnus Åke Wikander (17/7 1875-21/10 1949) var son till Christina Cecilia Wikander född Malmström (16/12 1843-27/5 1918) och hennes make Gustaf Oskar Wikander (29/5 1847-12/4 1877). Åke W var min farfar.

Åke Wikanders far dog tidigt; han blev inte ens trettio år. Han var troligen utbildad till ingenjör och arrenderade av sin far Smedstorps säteri (någon källa kallar honom "godsägare", en annan "lantbrukare") i Björketorps socken, Älfsborgs län. Socken ligger i Bollebygd. Storån gick vid gården. Familjen bodde på herrgården/gården fram till faderns död.¹ Annan (muntlig?) källa säger att Gustaf Wikander gick i konkurs och flyttade till Göteborg (till sin far och mor?) före sin död. Gustafs tekniska begåvning var omtalad i släkten. Det hade förväntats stora saker av honom. Hans död orsakade stora omställningar för hustrun, som helt fick förändra sitt liv i den nya situationen.

I Björketorps socken hade Åke fötts, som den näst yngste av makarnas söner. Modern Cecilia blev - vid makens död - ensam, 34 år gammal, med fyra små pojkar att försörja och fostra. Hon hade fött sina barn tätt. Den äldste var bara fem år 1877. Utmattad av både de täta födslarna och av sorgen måste hon ganska snart bestämma sig. Hon flyttade till sin hemstad Lund. Där fanns hennes bror samt hans gård att flytta till.

Kortfattad exkurs hur - det senare i livet - gick för Cecilia och Gustaf Wikanders andra söner:

Clas Axel Einar (1872-1944), den älste, blev med tiden elektroingenjör med stora uppdrag i Tyskland och Sverige, g m tyska Lucia/Lutz (1877-1966) född Grüssing. Einar bodde bl a i Tyskland på 1930-talet, senare i Djursholm;

Lars Olof Sigge (4/7 1873-22/7 1960) var fyra år när han blev faderslös. Han blev student i Lund 1892, tog en läkarexamen där 1897. Ett marinläkarstipendium 1901, gjorde att han flyttade till Stockholm. Där arbetade han vid flera olika sjukhus. År 1908 gifte sig med Margareta (Greta) Jeanette född Davide. Från det året hade han privatpraktik, Grev Turegatan i Stockholm. Där bodde också familjen. Han var därtill bl a kurortsläkare vid Lannaskede Brunn vid Vetlanda och senare läkare för

¹ Smedstorp i Älfsborgs län ... herrgård i Björketorps sn vid Storån. Ett gods. Se Carl Martin Rosenbergs Geografiskt-statistiskt lexikon öfver Sverige - finns på nätet. Det finns många "Smedstorp" i Sverige.

Stockholms brandkår. Hans grav finns på Galärvarvskyrkogården, Stockholm;

min blivande farfar Anders Magnus Åke² hade ännu inte fyllt två år vid sin fars död; han lämnades tills vidare hos sin farmor i Göteborg. Se mer nedan;

den sist födde Oskar August Ragnar (9/11 1876-12/8 1956) var inte ens ett halvt år gammal, när hans mor blev änka. Sedermera³ emigrerade den yngste sonen - som blivit ingenjör - före första världskriget. Han slog sig ner Pittsburgh, USA. Där använde han förnamnet Oscar. Han gifte sig med en amerikanska, Mary, och fick två barn, en son och en dotter. Oskar klarade sig bra inom stålbranschen. Han hälsade på några gånger i Sverige. En gång före första världskriget, senare under andra delen av 1930-talet. Själv minns jag att han hälsade på igen under slutet av 1940-talet, strax efter det andra världskriget, då bilder togs av alla fyra bröderna i Åkes villa i Ålsten, Alviksvägen 222.

Tillbaka till Cecilia Wikander

Som änka flyttade Cecilia alltså till sin hemstad Lund. Där fanns ännu⁴ hennes bror med hustru men inte längre hennes föräldrar vagnmakaren Lars Malmström (11/8 1807- 17/2 1856) och hans hustru Carolina Fredrika (14/7 1815 - 15/3 1873). Cecilia fick flytta in i en bostad i den gård där hon växt upp. Gården bestod av flera hus. Där hade hennes far tidigare drivit sitt vagnmakeri. Den låg centralt i Lund vid Adelsgatan 4 o 6⁵. Där hade hennes bror Anders Magnus Malmström bott kvar tillsammans med modern Carolina Fredrika, liksom Cecilia hade gjort fram till sitt giftermål.

Efter moderns död - han hade strax innan den, till hennes stora glädje fått ta emot lagerkransen som doktor i domkyrkan - hade han bott där som ungarl. Han hade läst, forskat och undervisat vid universitetet. Från år 1875 och tio år framåt bodde brodern Anders Magnus där som gift. Till gården vid Adelsgatan kom alltså Cecilia år 1877. Hon drog inte riktigt jämnt med sin svägerska, broderns fru, den

² Hans födelse annonserades i Lunds Weckoblad tisdagen den 20 juli 1875. "En son" föddes "Smedstorp den 17 juli " och föräldrarna var Cecilia Wikander född Malmström och Oscar Wikander. UW tror att Cecilia ville underrätta Skånesläkten om sina barns tillkomst. Också andra barns födelse fördes in som annonser. Jfr Lunds Weckoblad lörd 8 juni 1872.

³ År 1906 var Ragnar fortfarande i Sverige, i Västerås, där han fick besök av sin kusin Ulla Åkerlund. Ragnar lär ha läst vid Chalmers till civilingenjör. Kanske arbetade han vid ASEA i Västerås?

⁴ Som jag beskrivit på annat ställe.

⁵ Se t ex annons i *Lunds Weckoblad* torsdagen den 14 aug 1884 där Cecilia Wikander tycks vara ansvarig för uthyrning av en lägenhet i Lektor Malmströms gård.

språkkunniga f d guvernanten Helena Svedberg (1845-1918), som bott i Europa under femton års tid före sitt giftermål. Cecilia var noggrann med vad som passade sig. Hon följde normer hon lärt sig under sin religiösa uppväxt i Lund medan svägerskan hade varit runt i världen, utbildats i Paris och sedan arbetat i adliga familjer i Tyskland, Ryssland och England. (se nedan Exkurs om brodern) Dessa två kvinnor hade helt olika uppfattningar om vad som var fint och om hur saker skulle vara i ett hem. Och om hur barn skulle uppfostras. I slakten berättades länge om de gräl om småsaker som de två hade haft. När Cecilia kom med sina små barn, bodde hon först med tre av dem i ett hus som tillhörde föräldrarnas gård. Gården verkar ha hade byggts ut ytterligare av vagnmakarens änka, som hade levt på att hyra ut lägenheter.

Troligen bodde Cecilia kvar på Adelgatan också en tid efter att hon hade startat en manufakturaffär/vitvaruaffär, för att försörja sig och sina barn. År 1884 infördes en annons i *Lunds Weckoblad*⁶ om att en lägenhet var ledig i lektor Malmströms gård på nedre botten. Den hade fyra rum "och kök, källare, vedbod, vind och vattenledning samt öfriga bekvämligheter". Den kunde eventuellt delas till två dubletter. Kanske var det där Cecilia hade bott med sina tre hemmavarande söner? Troligen bodde hon redan då i anslutning till sin affär, som hon startat allra senast 1884.

År 1883 gjorde Cecilia säkert affärer. Hon hade tagit emot 1 packe/1 bal med "manufakturvaror" som anlänt till Göteborg med ångfartyget "Uffo, Thomsen, Stettin & Köpenhamn". Det var ett fartyg, som medförde en stor mängd mindre packar och balar med diverse handelsvaror.⁷ År 1888 anmäldes i handelsregistret i Lund att "Enkefru Cecilia Wikander idkar fortfarande handelsrörelse under firma 'Cecilia Wikander'"⁸

I hennes affär såldes alla slags tyger, sybehör, färdiga sjalar samt paraplyer och galoscher. År 1895 annonserade Cecilia om sin "nya lokal" på St. Kyrkogatan 3, Lund, där hon framförallt rekommenderade sitt välsorterade lager av "klädningstyger" men hon sålde också gardin- och möbeltyger, "monteringsartiklar, galoscher, paraplyer m m".⁹

⁶ *Lunds Weckoblad* 24 juli samt 14 augusti 1884.

⁷ *Göteborgs Handels- & Sjöfartstidning*. 13 december 1883.

⁸ *Lunds Weckoblad* lörd 23 juni 1888.

⁹ Se annonser i bl a *Lunds Weckoblad* lörd 19 okt 1895 och *Lunds Dagblad* lörd 12 nov 1898. Obs, Lunds Weckoblad fanns 1813-1897 och avlöstes av Lunds Dagblad alldeles i slutet av 1897 (fram till 1960).

Exkurs om Cecilia Wikander bror Anders Malmström förmyndare för hennes barn

Cecilias bror var fil dr Anders Magnus Malmström¹⁰ (21/1 1849 Lund-17/1 1904 Gårdstånga). Anders Malmström tog studenten 1866 och blev filosofie doktor vid 22 års ålder; gifte sig i januari 1876 med Helena Svedberg (16/8 1845-24/11 1911) i Lunds domkyrka; teol kand blev han 1878 och prästvigdes året därpå. Han var "predikant", alltså sjukhuspräst, vid Lunds hospital åren 1879-1887. Troligen var det giftermålet som gjorde att han började studier för att kunna på ett prebenden, en prästgård. Några inkomster gav inte studierna vid universitetet.

Anders Magnus Malmström hade lärt sig många språk utan att resa; han gav ut en hebreisk grammatik och skrifter i teologiska ämnen. I släkten omtalades han - ännu i mitten av 1900talet - som ett språksnille. Han hade gift sig med Helena Elisabeth Svensson-Svedberg (1845-1918) år 1876 bland annat för hennes stora språkkunskaper. Hon hade varit guvernant både i Ryssland (S:t Petersburg och Charkow), i södra Tyskland och i England, främst som fransklärlärlarinna i adliga, familjer. Hon hade lärt sig franska i Paris dit hennes bror hade sänt henne när hon var 17 år gammal. Anders Magnus hade träffat henne hos vänner i Skåne sommaren 1875. Språkintresset förde dessa "två lärda" samman. Och religionen. De var båda schartauaner och gick t ex aldrig på teater. De fick tre barn, döttrarna Gulli¹¹ och Andrea samt sonen Lars Olof.¹²

År 1885 Anders Magnus Malmström kompetentförklarad som professor i praktisk teologi vid Lunds universitet. Samma år, 1885, blev han kyrkoherde i Gårdstånga och Holmby, och fick alltså ett efterlängtat eget pastorat beläget mellan Lund och Eslöv. Dit flyttade han med sin familj och bodde där till sin död.

Gårdstånga kyrkas tidigaste delar var från 11-1200-talet. I slutet av 1800-talet, under Malmströms tid, gjordes en stor restaurering. Bland annat förstörades gluggarna i kyrkan så att de blev fönster. En ny

¹⁰ Anders Magnus Malmströms far var vagnmakaren Lars Malmström och dennes hustru Carolina Fredrika Magnusson. I släkten berättades det att båda dessa två var faderlösa på pappret, men den enas far var en boktryckare Berling (Lars far?) medan den andras far var en greve Beck-Fries. Båda dessa faderslösa hade dock inofficiellt erkänts genom att deras mödrar fick understöd av fäderna, båda (?) fick gå i lära. Åtminstone betalades lärlingsutbildningen för Lars Malmström, så att han blev en duktigt och välrenommerad vagnmakare. Eventuellt hade han egen verkstad? Det sägs att Lars Malmström på gamla dar var till förväxling lik en av boktryckare Berlings söner. Barn hade förväxlat dem på gatan i Lund.

¹¹Gulli, eller Gurli, gift Ohmann, tysk, bosatt länge i Berlin; hon hade barnen Andrea Vide Ohmann (1917-1999) och Lillebror (1921? -) Ohmann. Vide var delvis uppväxt på Forsmöllans Skolhem i Klippan, som drevs av hennes mostrar. Hon blev juksköterska och skolhemsföreståndarinna, efter kriget i Sverige. Hon hade samarbetat som sköterska med prästen Erik Perwe, med att rädda judar genom svenska kyrka i Berlin under andra världskriget.

¹² Alla dessa tre tog studentexamen samma år i Lund, troligen år 1906.

orgel installerades. Arkitekt var lektor Smedberg. Restaureringen försökte - trots fönstren - behålla en romansk stil. Hälften av arbete bekostades av grevinnan Ramel på Hviderup.¹³

Men åter till Åke Wikander.

Åke Wikander, i Majorna 1877 till 1884

Den lille Åke placerades som tvååring hos sina farföräldrar i Göteborg, långt borta från modern och sina tre bröder. Det var vanligt att placera föräldralösa barn hos släktingar. Åke var bara faderlös men Cecilia hade fullt upp med ett spädbarn och två andra småpojkar. Dessutom skulle hon försöka hitta en försörjning för dem alla. Det måste varit självklart att Gustaf Wikanders föräldrar tog hand om ett av barnen. Varför det blev just Åke är svårt att veta. Åke har själv beskrivit att han uppfostrades "i Herrans tukt och förmaning" i ett strängt schartauanskt hem. Liksom släkten i Lund var farföräldrarna schartauaner, så den religiösa uppfostran hade kanske blivit likartad, om än inte så intensiv, i Lund?

Farfadern Gumme Olsson Wikander (28/8 1816, Vekerum Blekinge - 10/6 1887 Göteborg) och hans hustru hade den unga familjen Wikander sannolikt haft kontakt med under åren på gården Smedstorp. Åkes farmor, som skulle bli hans dagliga uppfostrare, hette Maria Elisabeth född Isberg (28/10 1812 - 10/6 1884). Hon hade växt upp i Stora Svedala i Skåne.¹⁴ Gumme och hon hade vigts i Lund den 10 maj år 1846, när Gumme hade fått en folkskolelärartjänst i Göteborg. De två bör ha träffats i Lund, kanske just genom det starka schartauanska församlingslivet där? De troende hade ofta samlats i den Malmströmska gården efter söndagsgudstjänsten, fram till åtminstone år 1856¹⁵, när husfadern hade dött. Efter att de lyssnat på dagens predikning kom de troende samman för att äta och för att gemensamt tala om vad de hade hört i kyrkan. Kanske hade Gumme och hans tillkommande Maria träffats genom de frommas möten efter söndagspredikningarna i vagnmakare Malmströms gård. Det är högst troligt.

Åke (vars två första namn var Anders Magnus, efter morbrodern) Wikander bodde från år 1877 till 1884 hos sina farföräldrar, dvs till nio års ålder. Han bodde där tills hans farmor dog. Kanske hade han stannat där längre, om hon hade levt? På ett fint ateljéfotografi där Åke ser ut att vara fyra år, poserar han stående, tätt intill sin sittande

¹³ *Lunds Weckoblad* torsdagen den 17 januari 1889.

¹⁴ Maria Elisabeth Isberg var dotter till skomakarmästare Paul Isberg (1773-) & Kersti Nilsson (1773-) i Stora Svedala.

¹⁵ Det året dog vagnmakaren själv, Lars Malmström.

farmor. De håller varandras händer.¹⁶ Åke fick tillbringa sina första år som enda barnet i ett varmt religiöst och strängt schartauanskt hem. Han gick varje söndag i kyrkan och fick sitta tyst och stilla med sin farfar klockaren bakom predikstolen och lyssna till gudstjänsten. Han mindes att hans farfar gjorde anteckningar om predikan med gåspenna.

Gumme Olsson Wikander folkskollärare och klockare samt hans hustru Maria Elisabeth, syskolelärarinna

Gumme Olsson Wikander (28/8 1816-10/6 1887) , Åke Wikanders farfar var född i Vekerum, Blekinge. inte långt från den då betydelsefulla hamnstaden Karlshamn. Han var yngste sonen till hemmansägare Ola Gisselsson (1776-1853) och hans hustru Hanna Truedsdotter (1774-1853)¹⁷. Två äldre bröder hade han: Gissel & Per. De stannade kvar i Blekinge som bönder. Per (1811-1858) dog bara 47 år gammal. Han efterlämnade en dotter Emelie Ottolina Persdotter Wikander och flera(?)/ söner, varav en var Karl Gustaf Wikander (1852-1911), som med tiden blev folkskollärare, precis som sin farbror.

Gumme Olsson Wikander - han tog sig själv det nya efternamnet Wikander - var 22 år gammal när han tillsammans med Johan Jakob Holmberg, Gumme Håkansson (g m GOWs syster Elna), Per Paulsson och Sven Rosenberg (sedermera riksdagsman g m GOWs syster Kerstin) grundade Sveriges Allmänna folkskollärareförening (SAF).¹⁸ Föreningen bildades 1838 i Vekerums by, Mörrums socken, nära Karlskrona. Dessa fem unga män - som redan såg sig som lärare - hade redan arbetat i skolor i sin hemtrakt, utan formell utbildning.

Två år senare, hösten 1840 genomgick Gumme en utbildning i Lund och avlade examen vid Skolmästarseminariet där. Seminariet hade startats år 1838, alltså fyra år innan folkskolan infördes i Sverige. I Lund hade "skolmästare åt allmogens barn" utbildats - främst för Skånes behov. Läraraspiranterna /min beteckning/ skulle främst lära sig själva - eller varandra - ur ett antal förutbestämda böcker. De fick dessutom lite praktik i bl a "växelvisundervisningsmetoden", den s k Lancastermetoden, som var modern och gjorde att en lärare kunde undervisa oerhört många barn samtidigt med hjälp av de kunnigaste eleverna.

Gumme genomgick den offentliga examinationen, inför biskopen och domprosten i Lund; förhöret leddes av seminariets föreståndare. Examination anordnades vid varje kvartals slut. Man

¹⁶ Den var nog ganska nygrundad, av kandidaten J W Gellerstedt. Se Åke Ws egna blyertsanteckninga i Låda 8, Ulla Wikanders Samling Acc 2002, KB.

¹⁷ Mycket mera finns om denna släkt i Låda 8, se ovan.

¹⁸ Om SAFs grundande står att läsa i *Svensk Lärartidning* Årg 57 1938 Nr 27.

anmälde sig själv när man ansåg sig färdig. Den blivande läraren förhöordes offentligt på katekes, biblisk och svensk historia, geografi, aritmetik, kalligrafi, rättstavningslära, linearteckning samt trädgårdskötsel. 40 elever examinerades till skolmästare varje år, under fem år, 1838-1842. Det fanns stipendier, vilka utdelades som belöning efter avlagd examen.¹⁹ Under tiden den för inläsningen fick den studerande försörja sig själv.

Gumme Olsson Wikander verkade som färdig skolmästare vid Råby räddningsinstitut i närheten av Lund under åren 1841-46.²⁰ Från februari år 1846 hade Gumme Olsson Wikander (den förste i släkten som tog efternamnet Wikander) en lärartjänst vid Gustavi domkyrkoförsamlings skola i Göteborg. Det nya folkskolesystemet var under uppbyggnad.

År 1850 publicerade Gumme Olsson Wikander en ABC-bok för barn som kom ut i flera upplagor: "Barnens första bok, innehållande över 100 fina träsnitt".²¹

År 1854 blev Gumme O Wikander klockare i Karl Johans församling i Majorna, där han stannade till sin död. Han verkade vid sidan om denna tjänst som kantor i kyrkan. Han blev tillsyningsman vid småskolorna och satt i fattigvårdsstyrelsen.

Gumme Olsson Wikander var med i den grupp av "medlemmar i Göteborgs Skollärareförening" som från år 1864 gav ut tidningen *Skolvännen*. År 1866 fick han tillsammans med riksdagsman Rosenberg och folkskollärare Rutström en "gratifikation af 150 Rdr såsom uppmuntran för deras nit för folkskoleväsendet"; en belöning för att de var utgivare av *Skolvännen*.²² Gumme O Wikander var *Skolvännens* ansvarige utgivare och satt i redaktionen till år 1869,²³ tills han var 53 år gammal. Tidningen kom ut två gånger i månaden och riktade sig till "skolans och kyrkans lägre tjänstemän", med artiklar (oftast utan namn utsatta på författare eller undertecknade med enbart initialer).

¹⁹ SOU 1913:6 av Folkskoleundervisningskommittén, har en bilaga: Historik och statistiska utredningar 1911. S 18-23 handlar om "Skolmästarseminariet i Lund" tiden för 1842 och därifrån är fakta om seminariet tagna.

²⁰ Igen Åke Ws anteckningar Låda 8 som redan nämnts. Liksom mycket annat i denna levnadsteckning. Gumme Olsson Wikander var en pionjär inom skolans värld. Redan år 1838 hade han tillsammans med Johan Jakob Holmberg, Gumme Håkansson (g m GOWs syster Elna), Per Paulsson och Sven Rosenberg (sedermera riksdagsman g m GOWs syster Kerstin), grundat den första folkskolläraryöreningen i Sverige. Se vidare Gamla Majpojars förbunds skriftserie 1938 I artikeln "En majornas klockare" skriven av Åke Wikander

²¹ *Barnens första bok eller ABCbok för skolan och hemmet*, av G O Wikander, Göteborg: A Lindgren 1850 62 s. Jag har skaffat den boken som är liten till formatet och helt annorlunda upplagd än de ABCböcker som fanns på 1940-talet. Den användes knappast som läsebok för barn utan mer som stöd till läraren för att lära ut bokstäverna och olika ljudkombinationer, samt långa svåra ord. Barn skulle lära sig läsa frakturstil, normal stil (?) samt skrivstil. Benämningarna är mina. Boken var minst lika mycket en pedagogisk hjälp för läraren som där kunde se i vilken ordning han skulle lära ut färdigheter. Vore intressant att se en pedagogisk analys av den.

²² *Södertelge Tdning* 17 febr 1866.

²³ Åke Ws anteckningar samt *Skolvännen*. Den kom bara ut under sex år. Detta var det sista.

Redaktionens namn står inte heller utsatt i tidskriften men Åke W har skrivit om sin farfars engagemang. Den nämnda gratifikationen bekräftar Gumme Wikanders roll i utgivningen. *Skolvännen* vände sig till lärare. Den hade inte för avsikt att vara kritisk, däremot pedagogisk och gudfruktig, det senare troligen i schartauansk mening. En rubrik: "Lediga tjänster" finns i slutet av varje nummer. Tidningen fungerade alltså också som arbetsförmedlare. Många artiklar publicerades om skolor i utlandet: om skolor i länder som Amerikas Förenta stater, Tyskland, Schweiz, Preussen, Finland, Norge, China, Japan. Där finns regelbundet "Bref från Riksdagen" skrivna av Sven Rosenberg, en nära vän till Gumme från ungdomen i Blekinge och Lund, dessutom gift med en av Gummes systrar. De var alltså svågrar. Brevet behandlade skolfrågor, som kunde intressera lärare.

I *Skolvännen* skymtar Gumme Wikanders namn sällan, dock t ex i N:o 16 den 31 augusti 1866; där står att läsa att "klockaren G. O. Wikander" - tillsammans med en organist - valdes att justera protokollet för "klockare- organist- och -kantorsmötet i Göteborg den 27 och 28 juni 1866" (s244)²⁴.

Vid den här tiden - åren då *Skolvännen* kom ut - tjänade en folkskollärare bara omkring 400 till 450 riksdaler om året. För att rösta måste man ha en inkomst på 800 riksdaler per år, vilket *Skolvännen* försökte få lönen höjd till. Tidskriften kan alltså sägas något litet ha bedrivit facklig politik för lärare? Men löneanspråket ansågs som helt orlmigt; kunde alltså svenska folkskollärare kunde inte rösta vid den här tiden?

På 1860-talet arbetade Gumme O Wikander i sin tjänst som klockare tillsammans med pastor A M Blidberg i Carl Johans församling. Han verkar ha uppburit diverse inkomster bland annat direkt från församlingsborna. Det fanns t ex något som kallades för "påskören"? Och de blanketter som skulle ifyllas för "mantalsskrivning och för husförhörslängderna", kostade 3 öre styck.²⁵

Åkes farmor Maria Elisabeth hade inte stannat hemma länge med sina två barn. Hon blev inte någon hemmafru. Hon var under nästan tjugo år, 1859-1878, lärare i syslöjd för flickor vid syskolan i Göteborgs folkskolor. När hon började detta arbete hade hon ännu två söner hemma: Åkes far, Gustaf Oskar Wikander (1847-1877) samt Johan Heno (3/1 1852- 7/3 1892). De var då sju och tolv år gamla, och ansågs alltså tillräckligt stora för att klara sig utan en hemmavarande mor. Familjen ägde och bodde i ett hus - "klockaregården" - i hörnet av

²⁴ UW har inte gått igenom *Skolvännen* systematiskt. Den fanns cirka 2020 inte digitaliserad.

²⁵ *Göteborgsposten* 7 nov 1862 & 13 nov 1869. Detta är UW inte alls säker på.

Djurgårdsgatan och Allmänna vägen, mitt emot prostens Lindskogs gård. En trappa upp hade de en våning på fem rum och kök samt en stor veranda med utsikt över Göta älv. En ganska stor trädgård hörde till huset. Det revs 1905.

I en annons i *Göteborgsposten* den 21 mars 1878 kan man läsa att i gården skulle försäljas "under hand uti klockare Wikanders hus i Majorna en gustaviansk säng, en toilettbyrå av mahogny, en byrå av björk, diverse bord, en rysk förmaksmöbel, en trymå, glas, porslin, koppar, mässing, metall, blecksaker, tékök, lampor, tavlor, en förmaksmatta, 9 1/2 aln i längd, 7 3/5 i bredd, diverse gångmattor, rullgardiner, ett väggur, ett mindre parti fina franska färger, samt en marmorskiva 2 3/4 aln i längd, 1 aln 16 tum bredd, 1 3/4 tum tjock och ett parti sängkläder samt ett dussin matsalsstolar mm mm."²⁶ Eventuellt bodde också en annan familj i huset på nedre botten?²⁷

År 1884 bestämdes Gummes och två andra klockares löner av kyrkofullmäktige till 3000 kronor per år (förutom tjänstebostaden) eller till 4000 kronor per år utan bostad. Villkoret för detta var att de inte längre fick uppbära annan ersättning för sin tjänst "under vad form de än erbjudas."²⁸

Enligt Åke var hans farmor en sträng schartauan. Ett exempel på hennes karaktär ger en familjehistoria från hennes tid som lärare i syslöjd. Hon köpte billigt tilltrasslade garnhärvor från Borås eller fabriker däromkring i Sjuhäradsbygden, kanske från det stora spinneriet i Fritsla. Hon använde dem i undervisningen på så vis, att hon lät sina skolflickor reda ut garnet och göra fina nystan av dessa kasserade härvor. De fick inte använda sax! Bara sitta, pilla och frilägga garnets trådar. Hon sa att det var en bra uppgift för unga flickor; kvinnor måste lära sig tålmod och fingerfärdighet, för att klara sig i livet.

När hennes äldste son, som stora förhoppningar hade knutits till, plötsligt dog, slutade alltså Maria Wikander som lärare för att kunna ta hand om barnbarnet Åke, vilket hon gjorde under återstoden av sitt liv. Farmodern, har det berättats i familjen, var sträng, medan farfadern var mild. När Åke var sex år lärde hans farmor honom läsa. Sedan fick han varje dag läsa högt ur bibeln och en psalmbok. På söndagarna fick han läsa en av biskop Thomanders predikningar²⁹ för henne. De anses vara av

²⁶ *Göteborgsposten* 21 mars 1878

²⁷ UW kan inte tyda detta men tar det med i alla fall.

²⁸ *Göteborgsposten* 7 maj 1884.

²⁹ Bör ha varit *Predikningar öfver alla årets sön- och högtidsdagars evangelier*. 2 band 1849.

"god stilistisk kvalitet, originella och personliga", samt inte mycket lästa!³⁰ Thomander hade varit domprost i Göteborg fem år i början av 1850-talet, så antagligen hade Maria Elisabeth själv hört honom predika, när hon som ganska nygift kom till Göteborg. Hon hade fäst sig vid hans inte så vanliga predikostil. Det var kanske inte så dåligt att behöva läsa dessa predikningar högt, som man först kan tro? Kanske hade farmodern och barnbarnet en trevlig stund, när han läste högt och hon kunde sitta och minnas sina tidiga år i staden, med ett handarbete i händerna. Den blivande biskopen Thomander var en vältalare och hade översatt pjäser av Shakespeare till svenska i sin ungdom.

Åke hann gå två år i skola i Göteborg, i Gellerstedtska privatskolan vid Bangatan. Han gick i andra klass för fröken Friberg och i tredje klass för magister Gellerstedt. Första klassens kunskaper hade han lärt sig hemma av sin farmor. I den behövde han därför inte gå. Hans farfar hade ju skrivit en ABC-bok!

Åke W i Lund och som apotekselev och som farmacie studiosus

När hans farmor dog var Åke Wikander nio år. Han lämnade Göteborg och sin farfar för att flytta till sin mor och bröderna i Lund. Troligen kunde han då snart börja i Katedralskolan. Han tog studenten i Lund 1893, nästan 18 år gammal.

Strax därpå började han sin långa "utbildning" till apotekare. Det går att följa hans anställningar genom bevarade arbetsbetyg³¹. Först fick han börja "som elev" på apoteket Hjorten, vid Stortorget i Lund, där han arbetade från den 1 januari 1894 till den 1 maj samma år. Han verkar ha varit ledig över sommaren och under en stor del av följande år. Var han sjuk? Kanske sökte han en annan inriktning för sitt liv?

Hur som helst började han igen som "elev" på Hjorten den 1 september år 1895. Han stannade där i drygt ett år (till 15 oktober 1896), då han igen måste lämna sin plats "för sjukdoms skull".

Redan på våren 1897 har han återhämtat sig och fått plats på apoteket Tre Kronor i Karlskrona, ganska långt från Lund. I Blekinge hade han släkt genom sin farfar. Kanske fanns där släktingar, som familjen hade kontakt med? I Karlskrona, på apoteket Tre Kronor var Åke anställd från slutet av april 1897 (22/4) till följande höst (15/10 1898) då han kom tillbaka till apoteket Hjorten i Lund. Det apoteket var inte det finare universitets-apoteket Svanen utan ett enklare, som bland annat sålde sitt eget Källvatten. Om det annonserades i *Lunds Dagblad*. Som apotekselev

³⁰ Wikipedia, lång artikel över denne specielle humoristiske och humanistiske biskop Johan Henrik Thomander (1798-1865) vars föräldrar inte varit gifta med varandra. Märkligt öde. Från 1856 satt han i Svenska Akademien och samma år blev han biskop i Lund. Under fem år tidigare hade han varit domprost i Göteborg.

³¹ Låda 8, Ulla Wikanders Samling Acc 2002 Kungliga Biblioteket Stockholm

hade man fritt uppehälle, dvs mat och husrum samt en årlig lön på mellan 100 och 200 kronor.³²

Åke W blev socialdemokrat tidigt/Upplopp i Lund 1898

Antagligen kom Åke redan under praktikantåren som elev vid apotek, på ett underordnat arbete, att bli politiskt intresserad. Eller hade han redan blivit det under sin skoltid? Han blev tidigt socialdemokrat, om ansluten till partiet eller inte är oklart. Han förblev det hela livet. Han kom från en släkt av schartauaner, från denna högkyrkliga riktning inom den svenska kyrkan, vars anhängare var asketiska och varmt troende, mycket formellt kristna. De ogillade teater, dans och säkert också politik. Och de dominerade det kristna livet i Lund. Det måste ha varit ett brott mot släktens tradition att bli socialdemokrat, men modern Cecilia tycks ha accepterat Åkes nya åsikter. Om hon alls kände till dem?

Vad inträffade de här åren som kan ha påverkat Åkes livslånga ideologiska ställningstagande? Det var tidigt i arbetarrörelsens historia. Redan på 1880-talet hade August Palm börjat agitera för socialismen i Sverige. Tidningen *Arbetet* började ges ut i Malmö år 1887 och blev daglig 1890, medan Åke ännu gick i gymnasiet. Säkert väckte den nya läran uppmärksamhet? Denna nya rörelse, Sveriges socialdemokratiska parti, som grundades 1889, måste ha diskuterats bland de unga, också i universitetsstaden.

Strax efter att Åke, då några år över 20, hade återvänt från Karlskrona inträffade i Lund spektakulära gatukravaller under flera dagar, vilka mycket väl kan ha fått Åke att definitivt ta politisk ställning för arbetare, om han inte redan hade gjort det.

En strejk hade brutit ut vid sockerfabriken i Svedala, (för övrigt Åkes farmors uppväxtort) på hösten 1898. Arbetarna hade inte fått den löneökning, som de tyckte att de hade blivit lovade. Fabriken höll därtill som regel inne en del av deras dagslön (för senare utbetalning? eller varför?). Arbetarna hade därför vägrat gå tillbaka till sitt arbete efter misslyckade förhandlingar i vilka också, men sent, en förtroendemann från grovarbetareförbundet i Malmö, J Jönsson hade deltagit. Direktören Westrup hade abrupt avbrutit de fackliga förhandlingarna, betalat ut innestående löner och stängt fabriken. Det kan ses som att han besvarade strejken med en lockout. Han var orubblig; lönerna kunde inte bli högre än de högsta vid något annat sockerbruk i Skåne. Ägarna verkar ha beslutat om en lönekartell.

Ett antal juriststuderanden i Lund fick idén - kanske ombedda eller uppmuntrade av sockerfabrikens direktör W Westrup som bodde i

³² "Märtha Leth. Sveriges första kvinnliga farmaceut" art i *Idun* 29 januari 1897.

Lund - att fara till Svedala för att hjälpa till med att få in 30 vagnslaster med sockerbetor under tak. Om det blev frost, skulle betorna bli förstörda. Saken hade hastat. Det var redan november.

När studenterna återvände från sitt uppdrag, onsdagen den 9 november 1898, väntade två helt olika grupper på deras tåg vid stationen i Lund. Den ena stod ute på perrongen - till den krävdes "perrongbiljett"³³ - och bestod av studenter samt stadens tillförordnade borgmästare Brink och polismästaren Strandberg. De utgjorde en hyllande mottagningskommitté. Och en beskyddande. För utanför stationshuset fanns den andra gruppen, en stor, upprörd och nyfiken folksamling övervakad av sex utkommenderade poliskonstaplar.

När direktör Westrup samt de trettio strejkbrytarna kom ut ur stationsbyggnaden möttes de av en "infernalsk visselkonsert". De arbetsvilliga studenterna eskorterades genom staden av poliser samt av Brink och Strandberg och många andra studenter. Först gick de mitt i Klostergatan, som hade varit svart av folk på båda sidorna, längs husen. I samlad tropp gick mottagningskommittén förbi domkyrkan, genom Lundagård till Akademiska Föreningen, den pampiga byggnad som var Lundastudenternas egen borg och som på grund av sitt utseende brukade kallas för just AF-borgen.

På vägen dit träffades borgmästaren Brink av en sten, som gav honom ett blödande sår på kinden. Det låg oro i luften. Väl framme vid Akademiska Föreningen eskalerade oroligheterna till handgripligheter när studenterna skulle rätta sig in. Några förlorade sina studentmössor. Det föll ett regn av stenar. Fönster krossades. Glassplitter flög. Men ingen mer än borgmästaren blev skadad. AF-borgen förblev belägrad av en upprörd folkmassa. Borgmästaren tilläts passera ut och fördes till sjukhus för att få sin kind omplåstrad medan direktör Westrup från en balkong försökte lugna folksamlingen. Det var svårt. Också han träffades av en sten och drog sig inomhus. Inte förrän efter klockan 11 på kvällen hade människorna utanför skingrats. *Lunds Dagblad* rapporterade följande dag att det rått en "pöbelanda" som "ordentliga arbetare böra skynda sig att taga afstånd" från. Men denna kvällsincident var bara början på vad som skulle eskalera följande dag.

På torsdagen samlades en ännu större folkmassa på Bantorget, där det ännu inte fanns något hotell. Men inga studenter kom tillbaka med tåget från Svedala. Troligen visste de upprörda församlade inte att betorna redan var bärgade. Ändå hade borgmästaren inkallat militär hjälp från Malmö, en militär styrka från Kronprinsens husarregemente. Hade ett rykte cirkulerat, som fått honom att vidta denna försiktighetsåtgärd?

³³ Sådan behövde lösas fortfarande på 1940-talet om du ville möta eller följa någon till tåget.

Skräcken från kvällen före - när Akademiska Föreningen hade varit omringad av arga lundabor - bör ha varit en av anledningarna. Skillnaden mellan det akademiska Lund och den del av befolkningen som arbetade i andra yrken, hade blivit påtaglig.

Vid 22-tiden hade folkmassan på Bantorget och framför stationen växt. Stadens poliser lyckades inte skingra den. Då tillkallades den ridande militären - troligen av borgmästaren - och mottogs med skrån, visslingar och stenkastning. För att snabbt rensa platsen framför stationsbyggnaden gick husarerna till attack mot de församlade med dragna sablar. Folk jagades därifrån mot Bantorget alltmedan stenar, som kastades mot ryttarna, ven i luften. Några husarer drogs ner från sina hästar och stred vidare till fots. Två poliser råkade illa ut just på Bantorget. Den ene fick en sten på kinden och en i nacken så att han föll omkull. En tredje polis träffades i tinningen. Dessa blev omhändertagna av läkare. Bland de protesterande var det några som "fick ordentliga minnesbetor" enligt *Lunds Dagblad*, men om de fick någon läkarhjälp blev inte rapporterat i tidningen.

Flera manspersoner häktades. Det skulle bli rättegång. De omhändertagna anklagades för uppvigling.

Det är inte otroligt att Åke Wikander, då 23 år gammal, var ute och såg vad som hände när strejkbrytarna återvände från Svedala. Många nyfikna Lundabor hade gått ut på gatorna och blandat sig med dem som kastade stenar. Alla stadsbor uppmanades i nästa dags tidning att stanna hemma. Trots det gick det allt annat än lugnt till dagen efter då kavalleriet sattes in mot fotgängare omkring järnvägsstationen.

Lugnet blev återställt förs efter ännu några dagar. Om allt detta gick att läsa i både *Lunds Dagblad* och *Arbetet* samt i flera andra tidningar. Journalister - som kallades "krigsreportrar" - uppges ha kommit resande från andra delar av landet.

Att militär - därtill beriden - hade satts in mot gatuprotesterande var ovanligt och därför hade många tidningar sänt journalister till Lund. De kom för sent. Att militär sattes in mot arbetare var ovanligt i Sverige. Den mest kända gången är väl den i Ådalen 1931.

Åke hade kunnat följa dessa händelser, kanske ute på gatorna men helt säkert genom vad som skrevs i tidningarna. Eftersom han vid den här tiden var anställd som apotekselev - han var bland annat försäljare av källvatten på flaska på apoteket Hjorten en del av tiden - låg hans sympatier nog inte hos de unga juristerna som hjälpt ägaren till sockerbruket. Flera arbetare skadades allvarligt av polisens sablar och fick föras till lasarettet. Troligen sympatiserade Åke med Hjalmar Branting

som i denna fråga skrev: "Gå och häng er, ni kapitalismens frivilliga eldsläckningskår!" om de inkallade husarerna från Malmö. Strejken i Svedala vanns omsider av arbetarna.³⁴

Åke Ws fortsatta utbildning till apotekare

I Lund stannade Åke och arbetade vintern 1898/99. Den 9 mars 1899 kunde innehavaren av Hjorten, apotekare John Lindgren, ge honom ett intyg på att han var lämplig att "som medhjelpare på apotek tjänstgöra." Samtidigt som han varit elev hade han bedrivit självstudier i botanik, zoologi och kemi för att avlägga en examen. Den 27 maj 1899 tog Åke en "farmacie studiosus-examen" vid Farmaceutiska Institutet i Stockholm tillsammans med en annan man och en kvinna.³⁵ Han var därmed farmaceut.

Efter denna basexamen behövde han ytterligare minst ett års tjänstgöring på apotek som "laborant" för att kunna bli antagen till apotekareutbildning vid Farmaceutiska Institutet i Stockholm.³⁶ Som laborant hade han rätt till en bättre lön, förutom fritt vivre (mat och bostad) tjänade han då mellan 400 och 600 kronor om året.³⁷ Han hade under hela sin tid som apotekselev själv kunnat försörja sig. Hans mor Cecilia Wikander hade inte behövt betala för hans utbildning under dessa år. Men han hade kunnat bo hos henne. År 1900 flyttade Cecilia från Lund. Också Åke lämnade staden.

Bland annat genom en svit vykort från en brevvän i Schweiz kan vi följa hur Åke Wikander från år 1900 arbetade på olika apotek runt om i Sverige; anställningar som alltså var knutna till hans önskan att senare kunna antas till vidare studier för att bli apotekare. Det kunde man bara bli i Stockholm.³⁸

Till en början sökte han arbete i sina hemtrakter, i Skåne och på västkusten. År 1900 fanns han på apoteket Lejonet i Landskrona; han arbetade i Fjällbacka, norr om Göteborg, över sommaren.

På hösten 1900 fanns han på apoteket Fläkta Örnen i Malmö och under våren 1901 var han ännu kvar en tid på Fläkta Örnen. Sedan kom han en kort tid tillbaka till apoteket Hjorten i Lund, åtminstone

³⁴ Kronprinsens beridna husarer ryckte in med dragna sablar, blodet flöt över kullerstenarna. Våldsamma kravaller utbröt hela vägen från Stationen till AF, rutor krossades, Ur anarchyisorder.wordpress.com 2018

³⁵ Sydsvenska Dagbladet Snällposten tisd 30 maj 1899.

³⁶ "Märtha Leth. Sveriges första kvinnliga farmaceut" art i *Idun* 29 januari 1897; Stig Ekström & Bengt Danielsson, Farmaceutiska institutet ... Uppsala universitet 1987.

³⁷ "Märtha Leth. Sveriges första kvinnliga farmaceut" art i *Idun* 29 januari 1897.

³⁸ Uppgifter här är också tagna ur Svenskat Porträttarkiv.

september månad ut, trots att hans mor Cecilia Wikander hade flyttat till Stockholm.

År 1901 tog Åke emellertid emot brev som boende på Vestmannagatan 21 i Stockholm där också modern Cecilia bodde.

Modern Cecilia hade flyttat till Stockholm år 1900 för att bo tillsammans med sina söner där, tidvis med dem alla fyra. Sonen Sigge studerade till läkare dessa år. Han var med. kand. sedan år 1901. Ingen av hennes fyra söner var kvar i Lund, så hon hade inte någon anledning att stanna där. Hon verkar ha avvecklat/sålt sin sybehörsaffär och kunde leva lugnt på vad den affärsverksamheten hade gett henne. Hennes bror kyrkoherden bodde utanför Lund i Gårdstånga, där han dog redan 1904.

Efter 1901 sökte sig Åke också till arbetsplatser utanför Skåne. Från november 1901 var han på apoteket Lejonet i Lidköping. Under våren 1902 var han fortfarande på apoteket Lejonet men på sommaren fanns han igen på apoteket i Fjällbacka. Längtade han kanske till västkusten där han bott som barn? Eller hade han redan träffat sin blivande hustru Gerda Holmberg? Några månader under hösten 1902 arbetade han igen på Lejonet i Lidköping.

Den 26 december år 1902 höll Åke Wikander ett tal vid invigningen av Folkets Hus i Fjällbacka. Det var en plädering för socialismen, prisade Karl Marx' Kapitalet. Förhoppningsfullt sade han bland annat att "i våra dagar torde också få bildade personer finnas, som ej inse att det hufvudsakliga är berättigadt i socialismens program." Åkes fortsatta ideologiskt-politiska ställningstagande visade sig bland annat genom att han under kommande år satsade pengar i Byggnadsföreningen Folkets Hus i Fjällbacka.³⁹ Han skulle också senare hålla många föreläsningar inom ABF Arbetarnas Bildningsförbund.

Åke hade fått en personlig anknytning till Fjällbacka där han stannade över jul och nyåret in på det nya året 1903. Det året förlovade han sig nämligen med Gerda Holmberg.

Hösten 1903 bodde han åter i Stockholm, på Vestmannagatan 21, på samma adress som sin mor Cecilia och antagligen med några av sina bröder. Han hade kommit in på utbildningen vid det Farmaceutiska Institutet och hade därför kunnat förlova sig. Åren 1903-1905 gick Åke på Farmaceutiska Institutet i Stockholm för att bli legitimerad apotekare.

För att antas till apotekarutbildningen i Stockholm skulle man lämna in ansökan under sommaren. Antagningar gjordes bara vartannat år. Hösten 1903 den 15 september kunde Åke börja sin utbildning vid Farmaceutiska Institutet, beläget i hörnet Upplandsgatan/Wallingatan 26 i

³⁹ Låda 8 brev 1924 om hans andelar i denna förening, som hade blivit flera med åren.

Stockholm, inte långt från Vestmannagatan. Under sin tvååriga utbildning bodde Åke tillsammans med sin mor på Vestmannagatan.

Åke Wikander var under hela utbildningen ordförande i Farmaceutiska institutets studentkår.⁴⁰ Den hade bildats 1896 som Farmaceutiska institutets elevförbund och fungerade de första åren som en diskussionsklubb.⁴¹ Samtidigt kunde den under Åkes tid alltmer utvecklas till en yrkesorganisation. I apotekareexamen ingick vid den här tiden att själv insamla minst 300 växter till ett herbarium. De skulle torkas, monteras och beskrivas! Våren 1905 avlade Åke apotekarexamen, närmare bestämt den 29 maj 1905.

Åkes mor Cecilia Wikander avled den 27 maj 1918, "lugnt och stilla i sitt hem i en ålder av 74 1/2 år."⁴² Hon sörjdes av fyra söner med fruar, dvs av Einar och Lucia, Sigge och Greta, Åke och Gerda samt Ragnar och Mary och jordfästes i Oscars kyrka i Stockholm den 30 maj 1918.

Giftermål samt ett ambulerande familjeliv

Våren 1905, 30 år gammal, tog Åke alltså sin eftertraktade examen som apotekare och kunde bilda familj. Han gifte sig med den jämngamla Gerda Eugenia Teresia född Holmberg (4 nov 1875-10 juli 1953). Gerda kom från Fjällbacka, släkten Holmberg kom från Dyngön strax utanför. Hennes föräldrar hade dött tidigt. Fadern var kapten Olof Holmberg (1845-1887), enligt familjemyten hade han smuglat vapen under amerikanska inbördeskriget men det var han alltför ung för att ha kunnat göra. Hans far (Gerdas farfar) var lotsen Johannes Holmberg (1811- 1871) g m Justina Christiansdotter Bruse/Bruce (1818- 1896) Dyngön. Gerdas mor hette Johanna f Olsson (1845-1881). Gerda blev tidigt föräldralös, liksom hennes syskon Annie och A Conrad W (20/4 1877-17/7 1922). År 1899 fanns brodern ännu i Stockholm men han emigrerade senare till USA.⁴³ Där försvann han, hördes aldrig mera av.

1903 hade fästmön Gerda Holmberg varit lärare vid Göteborgs handelsskola⁴⁴(det finns ett fotografi av henne tillsammans med en manlig kollega i skolmiljö). Gerda och hennes syster bodde under några uppväxtår hos sin förmyndare J A Sellström med hustru i deras hus i Majorna i Göteborg, alltså inte långt ifrån där Åke hade bott som barn. Kan de möjligen ha träffats redan då? På Gellerstedts skola?

⁴⁰ Svenska Dagbladet 24 okt 1949, nekrolog över Åke Wikander.

⁴¹ Ekström-Danielsson 1987 Bilaga 4. Där finns en bild från några ur apotekarkursen 1903-05 men Åke syns inte på bilden från en laboration eller dylikt.

⁴² *Dagens Nyheter* 28 maj 1918, samma annons i Lunds Dagblad 30 maj 1918.

⁴³ Veronica Öjeskär, dotter till en brylling till mig Ulla W. nämligen Lisbeth Linnea Holmberg (1946- levde 2024) har funnit att han bodde i Brooklyn år 1920.

⁴⁴ Innehavare var Carl O Lindeberg

Åke hade praktiserat och arbetat på olika apotek fram till sina två sista studieår. Men den ambulerande tillvaron tog inte slut i och med att han blev apotekare och gifte sig. Han fick fortsätta att flytta runt till de apotek där han kunde få anställning, nu med sin hustru.

Den 19 december 1905 bytte Åke adress från Vestmannagatan 21 till Lidköping. Han var under hösten 1905 föreståndare för Lundsbrunns apotek i Skaraborgs län. Sedan var han anställd på apoteket i Lidköping 1905 och 1906. Visst hette apoteket där Lejonet? Åren 1906-07 var han föreståndare för apoteket i Marstrand, alltså igen på Västkusten, där både han och hans hustru hade vänner och släkt. Från 1907 var han anställd på apoteket Svanen i Norrköping. Han blev 1907 ledamot i Centralstyrelsen för Svenska Farmaceuters förbund. Åke var en föreningsmänniska, som ansåg att det var viktigt att man samlades för att driva viktiga frågor, både politiskt och yrkesmässigt.

Han var anställd på apoteket i Norrtälje 1907-10 (där föddes sonen Stig 27/8 1908-1983) och dottern Astrid Cecilia (25.9.1909-21.4.1911⁴⁵); sedan flyttade familjen till Karlskoga i sex år (1910-16); dottern Astrid dog i barndiabetes. Sedan föddes dottern Ulla Marianne (11.6.1912-1991). Från 1907 var Åke alltså ledamot i centralstyrelsen för Sveriges Farmaceutförbund. Sedan var han under hela sitt liv verksam inom Farmaceutförbundet, inom olika lokala s k kretsar, i de städer han arbetade.

Familjen bodde i Gävle från hösten 1916 (3/10 1916- 8/6 1918). Åke var där anställd på apoteket Kronan. Det första året bodde familjen på Södra Fältskärsgatan 5. Sommaren 1917 besökte de flera gånger Furuvik. Tydligen lämnade familjen inte någon längre tid Gävle denna sommar utan gjorde utflykter till Bolognerskogen och Brynässkogen eller så lekte de vid bassängerna i Esplanaden.⁴⁶

Den 1 oktober 1917 flyttade familjen Wikander till Södra Fältskärsgatan 9, det vill säga bara några hus på samma gata, men den nya lägenheter låg i själva Apotekshuset. Redan följande vår var det dags att byta stad.

Den 13 maj 1918 tillträdde Åke Wikander nämligen en plats på apoteket Hägern, Skolgatan i Uppsala. Senare det året också i maj månad (den 27 maj) dog barnens farmor Cecilia Wikander, 73 år gammal i Stockholm, "lugnt och plågfritt", enligt svärdottern Gerda. Det finns en nekrolog i *Göteborgs Aftonblad* den 30 maj 1918⁴⁷.

⁴⁵ hon lär ha avlidit av barndiabetes

⁴⁶ Många uppgifter om flyttningar m m hämtar jag ur en liten anteckningsbok som Gerda och Åke skrev om sin dotter Ulla Marianne. Mest om jular och fördelsedagar, sommarvistelser och flyttningar.

⁴⁷ borde kanske kollas?

Stig Wikander har aldrig nämnt att han träffade sin farmor, som alltså bodde i Stockholm tills han var 10 år. Träffade inte Åke sin mor under dessa kringflyttande år, träffade Cecilia inte sina barnbarn?

Från Gävle anlände familjen, Gerda med två barn, med tåg till Uppsala klockan sju på kvällen den 8 juni, där de möttes av Åke. De bodde över sommaren på Kyrkogårdsgatan 5 men kunde 1 oktober flytta in på Järnbrogatan 1 A 2 tr, i en våning där en överstelöjtnant Bolinder tidigare bott.

Julen 1918 tjänstgjorde Åke på själva julafton och fick ett kort besök där av Gerda och barnen Stig och Ulla. Tillsammans hade de firat sin egen julafton dagen före, en måndag. Och på juldagen var Åke ledig. Det var, som Gerda skrev "ett välsignat fredens år". Äntligen vara kriget slut, som hade rasat runt omkring Sverige och påverkat också de som bodde här med ransoneringar av brist på olika basvaror som potatis. Stig mindes från sen barndom vid Järnbrogatan att Gerda hade hamstrat knäckebröd i stor mängd. De hade lagts i serveringsgången. Det kom sedan mask i dem. Men de gick ändå att äta. Man skulle bara skaka ut maskarna i vasken. Gerda insisterade på att barnen skulle äta det. Och de lydde.

Den 29 december kom släkt från Stockholm på besök, "tant Greta och farbror Sigge", d v s den av Åkes bröder som blivit läkare och hans hustru. Den 31 december kom Esther Isberg⁴⁸ från Göteborg och stannade till den 4 januari. Herr och fru Vinell/?/ med sin son Nisse kom på besök följande dag. Nisse var Stigs klasskamrat och kom ofta på eftermiddagarna, också till Ullas förtjusning (allt enligt Gerdas lilla anteckningsbok).

Åke Wikander kom att stanna nästan 10 år i Uppsala, dit han antagligen sökt sig för barnens utbildnings skull. Lärdomsstad! Nästan som Lund? Sonen Stig tyckte inte att början var så lovande. Han berättade att när han kom till sin nya skola, läroverket i Uppsala, frågade kamrater varifrån han kom. När han svarade Gävle, sa alltid någon "Svär du också - nu ska du få stryk!" Sen fick han det.

Kanske sökte sig Åke till Uppsala också för sin egen skull? Läsåret 1919-20 studerade Åke Wikander själv kemi vid Uppsala universitet! Helt säkert vid sidan om sitt dagliga arbete. Kemi är ju en viktig del av apotekaryrket. Behövde han göra det för att få möjlighet att senare bli innehavare av ett eget apotek? Var det en vidareutbildning eller var det studier för nöjes skull?

Till Uppsala (apoteket Hägern låg på Skolgatan. År2020 var i samma lokaler en finare pizzeria, som inredningsmässigt tagit fasta på att

⁴⁸ En släkting till Åkes farmor Maria, som ju var född Isberg.

det tidigare varit ett apotek) kom familjen alltså 1918. I början på 1919 blev båda barnen sjuka och en professor Bergmark konsulterades. Stig hade "lungspetskatarr" och Ulla hade "tarm o magkatarr". De fick båda sjukintyg som gav rätt till extra smör, vetemjöl och havregryn och annat. Mat var alltså fortfarande resonerat i de dåliga tiderna efter kriget. Ulla hade fått extra tilldelning redan tidigare utskrivna av dr von Bahr i Gävle. Mamma Gerda läste extra med Ulla hemma så att hon skulle kunna hoppa över första klass i skolan. Oklart varför det ansågs bra. Men så hade också Åke själv en gång börjat skolan - genom att hoppa över den första klassen.

Sommaren 1919, närmare bestämt den 16 juni, for Gerda, Stig och Ulla till Ångermanland, Prästmoens station, därifrån till Björksta Gård, till en byggmästare Björklund med dotter Hilda. Som resällskap hade de "Tant och Farbror Wingren". I Björksta bodde de i tio dagar, sedan på Hola Folkhögskola som förestods av en Fröken Herrman. De åt där tillsammans med Per Hugo, som var 1ste lärare vid Hola samt fröken Ruth Segerström. Där stannade de i fem veckor. Vistelsen var bra, med kafferep, folkdans varje vecka och sångaftnar. De företog ångbåtsresor till Sollefteå samt till Holms säteri. Hemåt for de den 1 augusti på Ångermansälven söderut till Hernösand, där de bodde på Frimurarhotellet ett dygn, besökte Skansen och staden. Eftersom de inte fick sovplats på ångbåten Kung Oscar kunde de inte fortsätta "yttre vägen till Stockholm"⁴⁹ utan måste de åka den "inre vägen till Sundsvall med en liten ångare Tynderö. Det var emellertid en utomordentligt vacker väg inte minst inloppet till Sundsvall, som tog ½ timma."⁵⁰ Därifrån tog de tåget, reste via Ånge sen direkt till Uppsala där Åke mötte på stationen.

Den 10 augusti 1919 reste hela familjen till Stockholm till en "stor arbetarefäst"⁵¹ och hann också se både Biologiska och Nordiska museerna. Nästan vid midnatt var de hemma igen i Uppsala.

Den 27 augusti 1919, på Stigs födelsedag, fick också Ulla Marianne en present av Åkes bror Ragnar och hans amerikanska hustru Mary. En docka. De var på Sverigebesök och den 1 oktober fick "vi besök av Farbror Ragnar i egen hög person. Han kom kl 9 f m o reste åter med 3-tåget."⁵² Hustrun stannade i Stockholm. Och med en amerikansk hustru var det inte så lockande att stanna kvar i Sverige. Ragnar/Oskar var väl etablerad i Pittsburgh.

⁴⁹ Gerda Wikander född Holmberg i Handskrivna boken om Ulla Marianne.

⁵⁰ Gerda i Handskrivna boken om Ulla Marianne.

⁵¹ Gerda i Handskrivna boken ...

⁵² Gerda i Handskrivna boken ... Ragnar kallade sig Oscar Wikander i USA där han var bosatt i Pittsburgh. Han hade tydligen genast när kriget tog slut farit hem till Sverige. Tänkte han sig komma tillbaka kanske? Så blev det inte. Sverige såg nog fattigt ut för den som hade lyckats väl i USA.

Ulla Marianne började i skolan denna fredshöst. På julafton åt familjen kl 17, sedan utdelade Åke julklapparna medan granens ljus var tända. Inget religiöst alls förekom i denna familj på julaftonen eller julen. Åke hade helt lämnat allt religiöst, trots - eller kanske på grund av - sin uppfostran i schartauaska kretsar. Gerda var inte heller religiös.

Men de firade julen med "en stor, vacker julgran, som går till taket o står i salongen. Så ha vi en mindre bordsgran i matsalen och en 'lilleputtgran' i köket hos Astrid", skrev Gerda. Astrid var kanske familjens hembiträde eller en inneboende?

På våren 1920 kom "Tant Isberg" Gerdas goda vän från Göteborg igen⁵³ och "var här från 12 Maj till 15 Juni".

I den handskrivna lilla boken om Ulla Marianne står det sedan att den 1 juni 1920 "reste Astrid och Magistrarna Ljunggren och Nordlund". Då kunde familjen ta över deras dublett. Åke fick det yttre rummet medan Gerda och barnen fick det inre rummet. Sängkammaren hyrdes ut till en "Apotekare Zetterman". UW tolkar detta som att familjen behövde hyra ut delar av sin stora (?) våning och att Astrid inte varit en piga utan en inneboende liksom magistrarna. Det betyder att Stig, nu 12 år, delade rum med sin mamma och sin lillasyster?

Den våren 1920, när Stig tagit sin examen /vilken examen? vanlig skolavslutning?// "började vi äta middagen på Västgöta nation, där barnen fingo spela krocket på e m, men redan den 19 /juni?// slutade de och den 20de började vi äta å Valhalla matsalar" men en vecka senare började de igen äta hemma. Varför??

I slutet av september 1920 var "Putt" dvs Rainer Wikander, en kusin till Stig, sonen till Åkes storebror Einar och hans hustru Lucia, och hälsade på familjen i Uppsala under ett och ett halvt dygn. Strax därefter flyttade Rainer/Putt med sina föräldrar till Meran/Merano i norra Italien. Staden var till hälften tyskspråkig vilket passade denna tyskspråkiga familj.

Hösten 1920 bytte Ulla Marianne skola till den Lindska skolan. Under denna höst bodde Irene Sundvall från Prästmon hos familjen och delade rum med modern Gerda och Ulla. Stig sov någon annan stans i lägenheten. Men bara under en kortare tid. Irene flyttade. Julafton det året hade Åke Wikander "heltjänstgöring & nattvakt". Därför firade familjen sin egen julafton dagen före den riktiga.

Under sommaren 1921 lät Åke installera Rikstelefon på Järnbrogatan medan familjen var på "sommarvistelse" i Fjällbacka. Det var en stor händelse; dottern Ulla har t o m nämnt detta i en kort sammanställning hon gjorde om sina olika bostäder. Den nämndes också

⁵³ Åkes farmor Maria var född Isberg. Kan det ha varit en släkting till och med?

som en "stor överraskning" av fru Gerda Wikander⁵⁴. Tidigare hade Uppsala och Stockholm haft ett lokalt telefonnät och inte varit anslutet till Telegrafverket. Men det var det bolaget som fick ensamrätt att upprätta ett riksomfattande telefonnät. Åke hade snabbt beställt en telefon som kunde nå ända till västkusten, vilket säkert glädde hans fru Gerda mycket, liksom han själv kunde ha nytta av att kunna nå sina kontakter och vänner där.

Åke fortsatte som anställd vid apoteket Hägern. Julen 1921 hade han under del av dagen jour. Familjen anpassade sig och åt lunch med honom kl 13.30. Sedan var han på apoteket till kl 18. En halvtimme senare kunde familjen äta sin traditionella julmiddag, bara något försenad. Efter maten gick alla in i salongen till den av stearinsljus lysande granen. Åke delade ut julklapparna, som alla hade julklappsrim. Sic!!

Nyårsafton 1922 firades hos Dr Sandströms.

Den 1 juni 1922 for hela familjen till Tranås, högst sannolikt till den år 1900 öppnade Tranås Wattenkuranstalt, som bland annat ansågs vara bra för reumatiker . Gerda beskrev vistelsen som lättjefull: "Pappa och mamma badade, togo massage o vilade mest hela da'n. På e m företogo vi i allmänhet ett par tim. promenad i de vackra omgivningarna och där man oftast hamnade utanför en härligt belägen kaffestuga. Dyl. är Tranås rikt försedd med." De hade barnen Stig och Ulla med sig. Ett annat apotekarpar, makarna Nyhrén från Malmö var där med sin dotter Inga. Hon var i samma ålder som Ulla. Familjen stannade och kurerade sig i nästan en månad. De for hem via Stockholm. I huvudstaden stannade de över dagen för att besöka Nordiska Museet och Riddarholmskyrkan samt göra inköp på Nordiska Kompaniet. På NKs takterass drack de kaffe.

Den 29 juni på kvällen var familjen Wikander tillbaka i Uppsala där de stannade sommaren ut. De arrangerade en liten uteplats på husets piskbalkong. Där drack de ofta kaffe och ibland åt de middag där.

Ett försök på hösten med en helinackordering som delade rum med Ulla tog snart slut, eftersom Signe Buhre, som flickan hette, blev sjuk och flyttade.

Julen 1922 firades som vanligt, nu med en Fröken Ericsson från Karlskoga som gäst. Åke hade ledigt på julafton detta år. Gerda ordnade i juldagarna en stor "julbarnbjudning" för Ulla för 19 barn och några mammor dessutom

Till påsk 1923 kom Gerdas syster Annies son Rolf på besök och stannade en vecka. Han hade legat inkallad för militärtjänst i Boden i nio

⁵⁴ Gerda Wikander i Handskriven bok om dottern Ulla Marianne.

månader. Fröken Ericsson och Birger Jansson besökte också familjen under påsken.

Dottern Ulla slutade skolan den 5 juni 1923. Sommaren tillbringade familjen på Styrösö-Tånge där de hyrde av Corneliussons Speceri- Bageri o Konditoriaffär. Ägarna var "mycket rara människor". Familjen Corneliusson verkar ha varit ägare till det stora handelshuset på Styrösö, och sysslade dessutom med uthyrning till turister. Familjen Wikander hyrde 2 rum & en trekantig kokvrå. Åke var där bara under sin lediga juli månad. Han kom också till västkusten för "Det stora farmaceutmötet" som hölls i Huvudrestauranten, den ena dagen med dans i Rotundan på kvällen samt den andra dagen med middag i Långedrag.

På hösten 1923 fick Stig dela rum med Ingemar Jonsson från Hedemora. Han bodde hos dem också under vårterminen 1924 men for antagligen hem över julen. Stig var då 16 år och gick i gymnasiet.

Under juldagarna ordnade Gerda igen en julbjudning för sin dotter Ulla.

1924 på sommaren for hela familjen till Gotland via Stockholm den 22 juni. "En härlig resa i gott väder från Nynäshamn". Gerda skrev: "Staden omgavs av en ofantlig ringmur och midt i sta'n lågo en hel massa gamla kyrkoruiner, trappgavelhus o pittoreska gränder m tyska o ryska namn. Obs! Det gamla f d Apoteket , Kalvskinnshuset m fl."

Först bodde familjen på Adelsgatan 8, men flyttade sedan ner "till Kruttornet vid studentallén, som vi tyckte var bekvämare och trevligare läge." De åt på Visby Börs. Där träffade de D:r Janse. Den 18 juli gick färden hemåt, den 19 juli tillbringades i Stockholm, med lunch på Babel och middag på Källaren Freden tillsammans med Åkes bror Ejnar, hemma från Merano.

På hösten, 1 oktober 1924, tvingades familjen Wikander att flytta från Järnbrogatan 1 A där den hade bott i sex år. Universitetet hade köpt huset och därför sagt upp dem. Där skulle bara universitetsanställda få bo. De flyttade till Skolgatan 15, där de fick "en liten 3-rumslägenhet å undre botten".

Julen firades som vanligt och på annandagen kom Åkes bror Einar, hans hustru Lucia och deras son Rainer, "nu tysk student". De var i Uppsala en hel dag.

Julferien hade Stig ägnat åt att skriva latinsk vers, 200 rader. Han skulle söka ett stipendium, det "Traneska" stipendiet⁵⁵. Han fick det också. Det berättade han ofta om för sina barn - han var besviken över

⁵⁵ hittar inget när UW googlar. I familjen berättades det att Stig fick ett stipendium för att han skrev vers på latin så det måste ha varit detta. Ett stipendium för gymnasister?

att de inte var förtjusta i latin. Självt hade han skrivit på hexameter, skröt han.

Sen blev det 1925. Den 8 februari kom Åkes yngre bror Ragnar/Oskar på middag. Han hade kommit från USA via Tyskland.⁵⁶ Åkes bror var ju ingenjör som emigrerat till USA och slagit sig ner i Pittsburgh. Han hade gift sig Over There. Det hade gått bra för honom. Han hette Oscar Wikander i Pittsburgh.

Sonen Stig anmälde sig till studentexamen och den 2 april skrev han sin "studentkria" om Fredrik II. Han fick ett bra studentbetyg: "7 stora A, 3 små a + 1 ba," enligt den stolta modern.

Ulla hade haft det besvärligt i den Lindska skolan. Hon skulle därför läsa engelska och algebra under sommaren och tentera in till en annan skola. Alla fyra var på semester i Södertälje i tre veckor 2-20 juni och sedan for Gerda med sina barn till Göteborg. De bodde hos Gerdas syster Annie i en vecka.

Åke fyllde 50 år den 17 juli och blev uppvaktad. På morgonen den dagen gick Gerda och barnen till Hägern för att ge honom "kaffe på sängen". Hade han haft nattjour? Fem apotekarekamrater deltog i detta kaffedrickande i arla morgonstunden, dvs vid sjutiden. Kamraterna gav honom en vacker ljuskrona, han fick ett rökbord, cigarrskrin, byst, blommor och 50 telegram. Familjemiddagen var hemma och efter den "soupé" på Flustret.

Precis en månad senare (17 augusti) bröt Gerda vänster ben, och låg med benet gipsat i fem veckor hemma; då fick hon varbildning i en njur och fördes till Samariterhemmet. Medan Gerda låg på sjukhemmet, flyttade familjen igen, till Skolgatan 9 2 tr. I den nya lägenheten reparerades det i en månad men "sen var det ju snyggt och fint".

Ulla hade under sommaren varje dag läst engelska för Stig och fått lektioner i räkning av sin pappa. "1 Sept. tenterade hon i båda ämnena o det gick bra." Hon gick sen i 5te klass i "Skrapan", (ett privat gymnasium i Uppsala, tror UW)

Den 4 november fyllde Gerda 50 år, fick presenter och blommor och Rut Segerström kom på middag. Gåsmiddag hade de på Mårtensdagen för Arne Modén, Rut S och Maja E.

Julen 1925 firades med "klappar, gran och gotter".

År 1926. Gerda skrev allt mer sällan i den lilla boken om och till Ulla Marianne. Men hon skrev att Distingsmarknaden pågick 31 januari, 1 och 2 februari i "1600-tals stil i Skytteanums trädgård samt kl 3 e m alla 3

⁵⁶ Igen, han var ju hemma från USA 1919 också.

dagarna i Universitetets aula "Disa Comedia". Den fick mer beröm än marknaden. "Efteråt anordnades knytkalas å Studentkårens lokal."

På Marianne-dagen 30 april uppvaktades Ulla med presenter och fick fina kläder av sina föräldrar.

Den 20 mars tenderade Stig skriftlig för 3 betyg⁵⁷ i Latin och den 27 april muntligt, allt för professor Sjögren.

Den 27 juni for hela familjen, alla fyra, till Sigtuna, som gäster hos apotekare Alfred Nordström med familj. Han var en god vän till Åke. Den 11 juli kom familjen Nordström till Wikanders i Uppsala.

När Åke fyllde 51 år den 17 juli hade han en "stor kamratsupé". Och i december skrev (tenderade?) Stig i grekiska för Prof. Lagercrantz. "Julen 1926 förflöt lugnt och stilla utan främmande - pappa hade nattvaktsmän. och hade vi därför Julklappsutdelning på Juldagen."

Eget apotek i Hunnebostrand

Våren 1927 fick Åke Wikander det statliga personliga privilegiet på apoteket Tärnan i Hunnebostrand, hans första egna apotek. Han for dit ensam den 4 maj. Hustrun och dottern kom senare. Ullas realexamen avlades den 1 juni. På västkusten hade ju Åke tillbringat tid som barn och i sin ungdom arbetat vid olika apotek; där hade hustrun Gerda växt upp; där fanns hennes syster Annie med två söner i Fjällbacka. Dottern Ulla, som just tagit realexamen flyttade med sina föräldrar. Sonen Stig stannade för studier i Uppsala.

Gerda och Ulla lämnade Uppsala den 17 juni och på vägen till Hunnebostrand stannade de i Karlskoga och i Lidköping för att hälsa på vänner till Gerda. Först på midsommarafton - i regn - kom de till Hunnebostrand. Åke var tydligen i färd med att se till att Apoteket byggdes. Det var inte färdigt. Den våning de skulle bo i, låg i samma hus var därför inte heller färdig. De fick bo på hotell Gästis. Kanske inneboende över sommaren? Hur som helst tyckte Gerda att "det var en mycket prövande tid för oss alla". Den 12 augusti kunde apoteket äntligen förklaras färdigt och öppnades för allmänheten.

Ulla anställdes av sin far Åke som tekniskt biträde på apoteket i några år tills hon ansågs stor nog att börja vidareutbilda sig inom sömnad. Sonen Stig, som avlagt studentexamen, stannade självklart i Uppsala för att studera vid universitetet.

Gerda fick mer att göra i Hunnebostrand än i Uppsala. Hon var nu igen på benen. En syförening Hjälpsamheten, startad och driven av doktorinnan Nordlander arbetade till förmån för en kolonistuga för klena

⁵⁷ Man brukar räkna med en termins studier för varje "betyg" - 6 betyg var en fil kand examen.

barn, som skulle kunna tillbringa somrarna där. Landshövdingen von Sydow donerade en grundplåt (1000 sek), fem kommuner gav 100 sek var, därtill kom pengar från en stor bazar (2 000 sek) och med kapital från syföreningen på 1000 sek m m är "vi nu uppe i 9000". Gerda hade bidragit med avgifterna från en bokföringskurs som hon ordnade, med 650:- Bygget av kolonistugan, för barns rekreation, kunde börja.

Vidare var Solenäsgillet's syförening verksam i Hunnebostrand. Det ordnade stora kafferep och där "arbetade de ihop en hel del, som delvis försålts."⁵⁸ I Gammelstugan, innan den blev restaurerad, hölls en Julfest med tablåer ur drottning Astrid-sagan, den 4 januari 1928.

1928 höll Solenäs Gille en marknad med teater på Hunnebos ägor, med landshövdingen von Sydow med fru som gäster. Syföreningen medverkade.

I mars 1928 fick Röda Korset en ny styrelse, med dr Nordlander som ordförande och hans fru som sekreterare, Gerda Wikander blev förrådsförvaltare, en frk Hilma Mattson kassör m fl. Möten hölls varannan månad och förrådet hade kompletterats med 20 st babyutstyrslar, 60 st vaddomslag, 24 st näsdukar.

"Såväl Sotenäsgillet som Röda Korset ha haft möten här å Apoteket med över 30 pers. o då bjudits kaffe, förfriskn. o hållits auktioner o Julmarknad etc., som allt inbragt pengar till de olika föreningarna."⁵⁹

Familjen Wikander umgick ofta med familjen Nordlander men hade också annat umgänge. Fru N var yngre än Gerda, hade flickor på 3 och 5 år och hon kom ibland på kaffe med dem. Dessutom ordnade familjerna middagar för varandra. Förutom läkaren Nordlander kom olika läkarvikarier till Smögen; alla kom och hälsade på hos familjen Wikander. På apoteket anställde Åke en fröken farm. kand. Andersson från Kåby /ev Håby?/ apotek en tid, samt en von Reis/ev Riis/ och en farmacie kandidat från Uddevalla som vikarierade ett par dar för Åke, när han reste till Göteborg. De fasta tekniska biträdena var fröken Rut Karlsson från Gravarne; som tillfälliga en fröken Forsmark från Högsäter men också andra under kortare tider.

Hösten 1928 var dottern Ulla inackorderad i Göteborg för att följa en sömnadskurs.

År 1929, i januari, anställdes en fröken /Bettan?/ Björklund från Kville, dotter till folkskolläraren Björklund, som Åke hade känt under sina studentår.

⁵⁸ Allt skriver Gerda Wikander i boken om Ulla Marianne.

⁵⁹ Heja farmor Gerda - från Ulla Wikander Den Andra.

Det året, 1929, gjorde familjen (utom Stig) en lång utlandsresa från 28 mars till den 3 maj. Tidigt (kl 6) tog de buss till Göteborg dit de kom kl 11. De hämtade sina "rundresebiljetter", handlade, såg Aida på Stora Teatern och gick sedan till "sovkupén". Kl 9 följande morgon var de i Malmö. De tog Sassnitz-färjan där de träffade prof Åke Holmbäck m fru, som de lunchade med ombord. När de kom till Berlin bodde de på Kristliches Hospitz. I ett blåsigt Berlin med duggregn besökte de "Kaiser Friedrich museet & f d Kronprinsens Pallai (nu Konstmuseum)" samt Wertheimers Waruhus, där de dinerade och handlade.

10. 36 /nästa dag?/ tåg till Nürnberg där de skulle ha bott på "Lehrerheim" - men måste istället ta in på ett flott hotell. I sällskap med "Onkel Ries m Fru" gick de en trevlig tur runt Nürnbergs ringmur och till utsiktspunkter, de såg kyrkan Lorentzo samt apoteket Mohren, Rådhuset m m "samt intog korv & surkål & öl i en 'Bratwurstglüchlein'". Nästa förmiddag gick de omkring i gamla staden, åt middag ena dagen på Victoria och andra dagen på Rathhauskeller. På kvällen på Vintergarten med Fam. Ries m son och sonhustru, de såg där dans och deklamation och annat. De bodde hos "Frau Altin/?/ adr Mildernstrasse 10. Där var bra och billigt att bo (= Pension Wahnfried) Här vistades vi i 5 oförgätliga dagar" skrev Gerda om Nürnberg. De besökte museer, tavelgallerier, Pinapotek mm. De åt varje dag på restaurang. De såg en krypta med hela lidandeshistorien i vaxbilder. Gerda köpte en ljusgrå ylleklänning och Ulla en jumper samt ylleklänning. De såg också "utstyrselstycket 'Haus im Glück', flott, fr 8-12".

Sedan for de över Brennerpasset till Merano. Där bodde ju Åkes bror Einar med sin fru Lucia. Det blev genast varmare och magnoliorna blommade i Bolzano. I Merano stannade de i tio dagar. Det var ibland regnigt, ibland vackert soligt väder. Gerda: "Vi voro nere på själva societetslokalerna & lärummen & gingo på promenad-konserterna & gjorde bestigningar i omgivn. Så bedårande promenad i sick-sack med härliga utsikter. Och dess slott & befästn. varå endast raserade flyglar & torn kvarstodo & som restaur. & nu åter bebos åtmin. någon del av året. Här bor nu många svenskar." Einar och Lucias hem var vackert och fullt med konstsaker.

Från Merano gick färden till Venedig. "Vägen dit ut till östaden var storslagen i trolskt aftonskimmer. Vi gled å tåget liksom i vattnet nära ½ timme. Så fingo vi tag i Vaporetten som förde oss till Hotell Cavaletto⁶⁰, vid en liten bigata till själva Markusplatsen (härligt läge). Så fort vi installerat oss gingo vi ut o superade under musik å den flotta

⁶⁰ Fint ja elegant hotell där man 2022 måste boka minst fyra nätter i sträck. Allt fullbokat fram till julen.

restaur. Pilzen⁶¹. De stanna i Venedig i tre "oförglömliga" dagar och Gerda var förtjust över allt de gjorde. De for vidare till Florens, där de hade otur att komma fram en kväll, när det nästa dag var nationaldag och allt var stängt. De for till Fiesole. "Munkklostret: vilt, högt beläget, storartat! En av munkarna talade bruten svenska." Gerdas resebeskrivning slutade abrupt. Blev hon sjuk?

Den 3 maj var de tillbaka i Hunnebostrand. Till sommaren kom sonen Stig på besök, liksom Gerdas syster Annie. Annan släkt på besök den sommaren var brodern Sigge med frun Greta, deras dotter Bigge (Birgitta), sonen Gösta och Gretas bror Hans Davide med fru. De kom i bil från Lysekil den 27 juli där de nog varit på semester. Hunnebostrand är ju ett lagom ställe att besöka om man varit på västkusten.

Den 27 september 1929 for dottern Ulla till Stockholm och gick en sex veckors sykurs på Femina sömnadsskola. Ulla bodde inneboende hos fru Berglund, Strandvägen 15. Hon kom hem igen redan den 15 november. Sonen Stig kom hem för jullov 5 december och hämtades också han av sin mamma i Göteborg, när man julhandlade.

Den 13 januari 1930 for Ulla tillbaka till Stockholm, bodde på samma ställe. Hon fortsatte att studera vid Femina sömnadsskola. Hon kom hem över sommaren från 6 juni. Åke anställde henne igen över sommaren men Gerda och Ulla gjorde också en semestertur till Marstrand. Västkusten var alltid som en magnet.

Den 15 sept började sömnadsskolan igen. Då bodde Ulla hos fru A. Schüssler, Nybrogatan 40, 2tr. "Ett mycket gott och propert hem" enligt Gerda. Men innan skolan började var Åke i Stockholm med sin dotter och de gick tillsammans på teater, åt middagar och såg på den stora Funkis-utställningen. Hela staden dominerades av den utställningen, till vilken Tessinparken och husen omkring den byggdes. Moderniteten slog igenom. Det vara bara att "Acceptera". Kanske bodde Åke hos sin bror Sigge, läkare med praktik på Östermalm? Säkert träffades de.

Den 20 oktober firade Åke och Gerda sin 23 bröllopsdag och Ulla hade skickat dem ett kläde som hon vävt.

Fröken Rut Karlson, tekniskt biträde på apoteket i Hunnebostrand insjuknade i november. Åke fick inte tag på någon ersättare. När Ulla kom hem den 16 december fick hon genast börja arbeta i hennes ställe.

I januari 1931 klämde dottern sin tumme i en bildörr, stannade hemma till 10 februari men fortsatte sedan igen sina kurser i

⁶¹ Hotel Manin & Pilzen, Venezia, enligt Wikipedia 2022, Nu bara hotel Manin, numera extremt lyxigt. Nära Marcusplatsen vid Canale Grande.

Stockholm. Hustrun Gerda for i maj till Stockholm där Åkes bror Sigge, läkare, diagnostiserade henne med reumatism.

Sommaren 1931 tillbringade dottern Ulla och fru Gerda några dagar i Marstrand. Sedan for de till Göteborg och Gerda konsulterade Gerda en läkare, dr. Chamnitz/?/, som ville insätta behandling för reumatismen omedelbart. Denna sommar var dr Nordlander, familjens vän, inte kvar i Hunnebostrand utan vikarier för honom var dr Stig Björkman.

Dottern Ulla for för nya kurser till Stockholm. Åke reste med sin fru Gerda den 3 september till Stockholm för att Gerda skulle bli behandlad av brodern Sigge. Gerda blev kvar hela hösten, först på ett privat sjukhem /Erlin- Elin⁶² eller liknande -hemmet/ i fem veckor och sedan överförd till Sophiahemmet . Hon var svårt sjuk men for hem den 10 december med hjälp av Ulla för att få fira julen i Hunnebostrand.

1932 blev inte heller så bra för Gerda. I februari fick hon en "ny njurattack" men blev sedan bättre från det.

Den 29 mars till 18 maj gick Ulla "Diplomkursen" - oklart var. På sommaren var mor och dotter, ev också Åke, i Strömstad 12 juni till 10 juli. Ulla fortsatte kurser och praktik under hösten, medan Gerda var i Stockholm för fortsatt behandling för sin reumatism och bodde då "å Franzéns pensionat, Nybrogatan 9, 1tr".

Julen 1932 var hela familjen samlad i Hunnebostrand, Stig också. Ulla Marianne stannade hela våren i Hunnebostrand. Hon fick både göra hushållsarbete för sin allt sjukare mor samt arbeta på apoteket. Den ordinarie anställda fru Karlsson var långtidssjuk men skulle komma tillbaka till hösten. Åke hade gett henne långtidsledigt. Åke måste ibland lämna apoteket för att fira "sin 40åriga studentdag i Lund" eller fara till föreningsmöten i Göteborg och i Stockholm. Dottern Ulla utnyttjades ganska mycket.

1933 blev Ulla Marianne Wikander myndig. Sommarsemester hade familjen, inkl Stig, i Båstad där de hyrt 3 rum och kök. Åke anlände 2 veckor efter familjen. Ulla fick sköta hushållet och Gerda berömde: "Te på morgonen; frukost. Så badades från 12 - 4 och så ordn. middag kl 5. Detta klarade Ulla ensam fint!" Gerda blev "allt klenare & var till slut oförmögen att gå. Sänkan 63". Stig hade återvänt till Uppsala ca 20 juli. Gerda och de andra for den 2 augusti till Sahlgrenska sjukhuset med en "sjukvagn". Gerda lades in där. Åke och Ulla for hem till Hunnebostrand dit Gerda kom tillbaka den 1 september.

⁶² Ersta??

Eget större apotek i Södertälje

Åke Wikander hade sökt sig till ett större apotek. Kanske var det Gerdas sjukdom som blev avgörande för beslutet att försöka flytta till ett apotek närmare till behandlingar. Ett apotek som dessutom kunde ge större inkomster.

På hösten 1933 fick Åke ett nytt apoteksprivilegium, nu på apoteket S:t Ragnhild i Södertälje. Han blev utnämnd av regeringen den 20 oktober 1933. Redan den 14 november flyttade Åke och Gerda Wikander till Järnagatan 7 i den staden. Den stora lägenheten var belägen i samma hus som apoteket och var antagligen en tjänstebostad, vilket gjorde att de genast kunde flytta in.⁶³ Åke var vid den här tiden också fullmäktig i apotekarkårens livränte- och pensionskassa.

Dottern Ulla stannade i Göteborg för att där börja på en tvåårig utbildning till handarbetslärarinna vid ett privat seminarium. Men hon kom hem till julen som kunde firas i nya hemmet i Södertälje.

År 1933 hade Åke W alltså fått en s k "transport" till ännu ett eget apotek. Nu var han egen innehavare av ett stort apotek i huvudstadens närhet. Det var ett avancemang.

Det fanns ett statligt överinseende över vem som fick privilegiet att ta hand om ett apotek. Vid den här tiden, ja något tidigare, hade något ändrats i reglerna omkring apotekens ägare/innehavare. Det hade blivit lättare att få ett privilegium för den som inte hade kontakter, eftersom apoteksprivilegiet inte längre kunde gå i arv som tidigare (så ungefär har UW uppfattat reformen). Åren som man hade arbetat som apotekare var det som räknades som meriterande.

Som ung hade Åke Wikander önskat ett statligt monopol över hela apoteksväsendet, vilket han hovsamt framfört i en artikel, när ett sådan systemskifte hade diskuterats i Norge.(se bibliografin i slutet av denna berättelse). Men det gamla systemet med privilegier var ännu kvar under hans livstid, om än något förändrat; stora apotek kunde fortfarande tjäna mer än de små, men skillnaderna var inte så stora som tidigare och tillsättandet av ägare gick via staten.

Apoteken var dessutom kontrollerade. Statliga inspektioner gjordes. Och det var staten som fördelade privilegierna. Staten såg också till att det inte blev någon överetablering av apotek samtidigt som den bestämde, att apotekt skulle finnas spridda över hela landet, så att alla kunde ha tillgång till ett sådant. Apoteket i Hunnebostrand verkar ha varit ett nyligen etablerat apotek, för vilket ett nytt hus behövde byggas? Det

⁶³ Tack till Anna-Lena Magnusson, Södertälje som 2024 i mejl berättade för mig att apoteket ligger på hörnet i samma hus som Järnagatan 7. Huset finns kvar 2024 men apoteket ligger inte där längre.

var kunderna/patienternas tillgång till ett apotek på rimligt avstånd som staten ville försäkra. Detta system bör ha varit parallellt med provinsialläkaresystemet?

Det går att se apoteksprivilegiet som ett slags statligt arrende, en leasad verksamhet, som bara legitimerade apotekare kunde ansöka om. Sen fick de sköta det ekonomiskt efter eget skön. Samtidigt som varje apotek var strängt reglerat och inspekterat. Nattöppet måste finnas tillgängligt.

Om tiden i Södertälje

Först, en muntligt traderad berättelse om Åkes period i Södertälje, berättad för mig av Lotte. Hon var dotter till Ernst Fischer (1890-1980), konsthistoriker och museiman. Fischer var åren 1923-55 intendent för Malmö Museum, och far till min mors, Gunnel Wikanders, goda vän Lotte (Fischer)-Ehrenstråle. Lotte vidarebefordrade denna historia om Åke Wikander till mig när jag bodde i Malmö på 1960-talet, där anställd som filmklippare vid SVT.

I Södertälje höll Åke föreläsningar på ABF, d v s Arbetarnas Bildningsförbund. Han var ju hela livet engagerad i föreläsningar för och utbildning av arbetarklassen. Att han stödde ABF gillade inte överläkaren på Södertälje Sjukhus. Åke ska av honom ha fått ett ultimatum; antingen skulle Åke upphöra med sina föreläsningar på ABF eller så skulle sjukhuset beställa alla sina mediciner från ett apotek inne i Stockholm. Överläkaren ansåg det anstötligt att farfar offentligt stödde socialdemokratin genom att tala på ABF.

Vid denna tid vara apoteken alltså fria företag under sitt statliga privilegium. Varje apotek var en självständig ekonomisk enhet, kunde gå med vinst, anställde och avlönade sin egen personal. Om sjukhuset inte beställde sina mediciner genom S:ta Ragnhild, Åke Ws apotek, skulle det betyda ett avsevärt ekonomiskt avbräck. Det var ekonomisk utpressning. Hur det gick med överläkarens hot vet jag inte men Åke fortsatte hålla föreläsningar vid ABF, enligt Ernst Fischer, som hade träffat honom.

1934 kom båda barnen Stig och Ulla till Södertälje över sommaren och kunde bada vid havsbadet varje dag, skrev mamma Gerda. Julen firade alla fyra i Södertälje.

Gerda låg inne den 11 februari till den 18 mars på von Essens klinik för behandling för sin ledgångsreumatism. Ulla var hemma över påsken och tog sedan sin examen våren 1935 i Göteborg, som handarbetslärarinna. Hon tillbringade sommaren i Södertälje och gick sedan en påbyggnadskurs för lärarinnor i Stockholm under hösten.

Julen 1935 var de alla fyra tillsammans i Södertälje.

Sonen Stigs förlovning med Gunnel Heikel ägde rum den 24 maj 1936 och firades i våningen på Järnagatan med en middag. Närvarande var då Gunnels moster Filippas man Rudolf Bothén men inte Filippa själv. Det finns bilder från tillfället. Vid den här tiden var också Åkes amerikaborbror Ragnar - som Over There kallade sig Oscar - varit på besök i Sverige med sin fru och en dotter. De hade bott i Södertälje hos familjen Wikander, samtidigt som Gunnel och Stig bodde där, berättade Gunnel för mig⁶⁴. Hon var väldigt upprörd över dotterns beteende och sa att hon var "promiskuös".

Ulla var inte hemma under vårterminen 1937, inte heller Stig alls. Till sommaren hyrde Åke en villa vid Näsets brygga.⁶⁵ Om den skrev Gerda "där var skönt att sitta å en stor öppen balkong & hade vi öppna segelledan framför oss med all trafik. Familjen Swahn m tvillingar var där även till 8 juli. Sen kom Stig alltemellanåt på visit." Gerda satt tydligen då i rullstol, vilket hon gjorde sedan till sin död.

Julen 1937 firade hela familjen tillsammans i Södertälje nu också med Gunnel; Stig och Gunnel hade gift sig borgerligt i Oslo den 19 oktober och bosatt sig i Uppsala.

Sonen Stig disputerade i Uppsala lördagen den 28 maj 1938 i Lärosal I vid Uppsala universitet. Åke, med fru Gerda och dotter Ulla, hade dagen förut rest i ambulans från Södertälje. Det fick denna hjälp genom Akademiska Sjukhuset. Gerda fick hjälp att ta sig in på Flustret i sin rullstol, de drack kaffe där och åkte sen till Gillet där de bodde de dagar då de var i Uppsala. De åt sin middag den dagen på Stadshotellet.

Stig disputerade en lördag, och hade efteråt - på kvällen? - herrmiddag på Upplands Nation. Direkt efter disputationen hade Åke och Gerda bjudit på lunch på Stadshotellet, för professorskan Nyberg (HS Nyberg satt i betygsnämnden, som sammanträdde efter förmiddagens disputationsakt), fru Widengren⁶⁶, 1ste opponenter Doc Barr⁶⁷ från Köpenhamn och 2dre opponenter Geo Widengren, "samt vi alla själva - mycket flott!"⁶⁸

Söndagen den 29 maj var Åke och Gerda på middag hos Sandströms. Måndagen kl 16 kom Gerdas syster Annie Zachau och då var de bjudna strax efteråt på middag hos Gerda Lindstedt.

+++

⁶⁴ sin dotter, många år efteråt. Alltså.

⁶⁵ Näsets udde är en badplats några kilometer från Södertäljes centrum. Det kallas också för "havsbad".

⁶⁶ g m Geo Widengren

⁶⁷ Kaj Barr, sedermera (eller redan) professor vid Köpenhamns universitet

⁶⁸ Oklart vilka som var med - opponenter brukar var delta i betygsnämndens sammanträde? Eller kanske inte då?

Det sägs att jag, Ulla Wikander, Åkes och Gerdas första barnbarn, född en 18 november 1940, drogs i barnvagn längs med Södertälje kanal när jag var spädbarn. Då var alltså Åke ännu kvar som ägare och apotekare vid S:t Ragnhild.

Pensionär i Ålsten, Bromma

Vid sin pensionering - några år efter 1940? - köpte Åke Wikander en villa med trädgård i Ålsten, Alviksvägen 222. Han hade inte blivit fattig under sina år i Södertälje. (Han lär under många år också ekonomiskt ha stött sonen Stig, som länge studerade, också i Paris och senare var oavlönad eller dåligt avlönad docent i Lund) Troligen var familjen tvungen att lämna lägenheten i Södertälje som hörde till apoteket. Åke lär ha sagt att han ville komma närmare storstadens utbud av museer och teatrar. En blå spårvagn gick direkt från Ålsten till Tegelbacken. Från Södertälje hade han fått ta tåget. Åke bodde kvar i villan till sin död tillsammans med sin hustru Gerda, som satt i rullstol och sköttes hemma. Det var Åke som stod för hushållet. Han gick ofta och handlade. Det fanns också annan hjälp i hushållet, men ingen fast anställd, vad jag vet. Dottern Ulla Marianne bodde i Stockholm och av henne väntade hennes mor Gerda mycken hjälp, trots att Ulla Marianne var yrkesarbetande på heltid på en viktig tjänst som föreståndare för alla Stockholms stads systugor, som var många under krigsåren.

Själv bodde jag som barn i Lund, på Laurentiigatan 2 med mina föräldrar och en syster Marita (f 1943) senare en till, Ingela (f 1947). Emellanåt bodde jag kortare tider med min faster och farföräldrarna i den sk Ålstensvillan. I den stora trädgården växte äppleträd och hallonbuskar. En sk landgång ledde upp till verandan, så att farmor Gerda i sin rullstol skulle kunna ta sig upp eller ner; eller rullas upp eller ner. Jag såg henne aldrig utomhus. Hon hade ett rum innanför köket på nedre botten, i ett litet rum en sk jungfrukammare, som hade toalett och badkar i anslutning. På dagarna rullade hon omkring i köket och i de två stora rummen på bottenvåningen. Farfar hade sitt sovrum en trappa upp, där även faster Ulla hade ett rum. Hon bodde också inne i Stockholm, på Gärdet och senare nära Tegnérlunden.

Jag tyckte om min farfar Åke, som alltid hade tid att prata. Han var klädd i mörk kostym med ränder och väst, med en guldklocka i guldkedja nerstoppad i västfickan. Hans nattygsbord var fullt av flaskor, tuber och burkar. Dem fick jag inte röra. Absolut förbjudet. Farfar gick utåt med fötterna, nästan som Charlie Chaplin - jag gillade det. När vi tog spårvagnen in till Stockholm eller tillbaka brukade han vika biljetten till en

smal remsa som han stack in under sina guldringar, sin apotekarring och sin vigselring på vänster hand. Det tyckte jag var förståndigt. Då kunde han inte tappa den. En konduktör på spårvagnen ville ibland kontrollera biljetten.

Varför jag bodde hos farfar och farmor i oktober 1946⁶⁹ vet jag inte. Jag skulle snart fylla 6 år. Min mamma var ofta sjuk. Hon hade migrän, och hade gärna bara ett barn hemma. En dag tog farfar mig i handen och sa - Idag ska vi göra en promenad. Först gick vi uppför en liten backe, så till höger längs flera villor. Farfar sa att någon hade dött. Vi kom fram till spårvagnshållplatsen i Ålsten.

- Här, sa farfar, hit kom han med spårvagnen. Han hette Per Albin, Per Albin Hansson.

Farfar var ledsen. Vi gick ut på en av perrongerna och farfar pekade. - Just här föll han omkull. Där fanns inget att se. Inga blommor. Det var en vanlig perrong med grus. - Han trillade omkull och det var tidig morgon, sa farfar.

Per Albin hade kommit från stan med spårvagnens första tur. Han ramlade omkull när han steg av. Hans vän brevbäraren kom förbi och rusade fram, lutade sig över sin vän Per Albin och lyssnade på hans hjärta. Det hade stannat. Sa farfar. När han berättade att brevbäraren hade varit hans goda vän, förstod jag att Per Albin varit viktig. En brevbärare hade alltid blå uniform. Brevbärarens vän Per Albin Hansson var död.

Vi gick vidare, längs hus som stod bredvid varandra, i en rad som om de höll i varandra. Så tätt. Vi gick tysta tills farfar stannade framför ett av husen och sa: - Här bodde Per Albin. Det var sorgligt. Det såg tomt ut. Gardinerna var fördragna. Det var tyst. Sen gick vi långsamt hemåt längs Alviksvägen. Hand i hand. Farfar var ledsen och jag var också ledsen.

Avliden - begravningsplatsen okänd

Enligt en nekrolog i *Svenska Dagbladet* var Åke Wikander en tid ordförande i Östgötakretsen av Sveriges farmaceutiska förbund, samt senare ordförande i samma förbunds Uppsalakrets. Han hade varit vice ordförande i Västra Sveriges krets av Sveriges apotekarförbund och verksam i Apotekarsocieteten.

Åke Wikander kremerades i Norra Krematoriet torsdagen den 27 oktober 1949 kl 11. Jag var då snart nio år gammal men fick inte ens

⁶⁹ Min lillasyster Ingela föddes 8 maj 1947. Min mamma var mycket sjuk under hela graviditeten men kan det verkligen ha börjat redan då?

veta att min älskade farfar inte längre fanns. Det fick jag aldrig veta. Det var något som aldrig nämnades. Det hade varit en a-religiös begravning, enligt farfars vilja. Sonen Stig hade talat. För Apotekarsocieteten talade apotekare Hugo Ekelund (f 1889; han hade privilegium på Nordstjärnan i Sthlm sedan år 1940). För vännerna talade Axel Wigforss, för vänner och skolkamrater Olof Bosson. Förutom kransar från familjen och Apotekarsocieteten fanns kransar från Södertälje Orkesterförening och från Stockholms lokalförening av Riksförbundet för svenskhetens bevarande i utlandet. Åke Wikander var hela sitt liv socialdemokrat, huruvida han var medlem i partiet eller inte vet jag inte. Han var ateist.

EXKURS 1 om Fjällbackasläkten.

Gerda Holmbergs far var Konrad Olof Holmberg (1845-87) Han blev bara 42 år. (Kapten på segelfartyget Gladan enligt familjens hågkomst). Han var gift med Johanna Albertina (1845-1881) Hon dog när hon var 36 år (ev var hennes far Adolf Olsson) dvs Gerda Holmberg blev tidigt föräldralös och växte upp hos släktingar. En kusin till henne hette Karl Bruce. Hennes syskon var Annie (1876 -) och Konrad. Annie gifte sig med Alf Zachau och fick sönerna Olle och Rolf födda ca 1900. Alf Zachau reste strax efter sitt giftermål till USA och hördes sedan inte av. Annie fick ensam uppfostra sina söner. När familjens bostad vid hamnen i Fjällbacka brann ner 1928-talet lär Annie ha fått en summa pengar för att hon blev hemlös.

EXKURS 2

Om Gumme Olsson Wikanders bror, dennes släkt m m. Brodern hette Per Olsson (1811-1858) och tog också han och sedermera hans barn efternamnet Wikander. De två bröderna samt den blivande riksdagsmannen för bondeståndet Sven Rosenberg (1811, Mörrums sn - 1895), samt två andra grundade år 1838 Sveriges Allmänna folkskollärareförening (SAF) redan år 1838 i Vekerums by, Mörrums socken, nära Karlskrona.⁷⁰ (Alltså innan folkskolan blivit obligatoriskt 1842 i Sverige. De lär senare själva ha rest en sten över detta, som finns kvar än idag.). Per Olsson Wikander hade en son Karl Gustaf, som alltså var kusin till Åke Wikanders far Gustaf Oskar Wikander (1847-1877).

Kusinen Karl Gustaf Wikander (1852-1911) blev folkskolelärare. Åkes kusin gifte sig med Ellen Hansson/ Hansdotter

⁷⁰ Svensk Lärartidning, Årg 57 Nr 27 1938, kan man läsa om detta grundande. Se också andra nummer av denna tidning Nr 37 1928, Nr 10+11 1929, Nr 15 1933.

(1849-1902), eller sambo med henne. De var tydligen tidigt ickereligiösa? [UW vet inte längre varifrån uppgiften kommer att de levde tillsammans utan att vara gifta men har sett den.] Karl Gustafs syster var Emelie Ottolina Wikander (1855-1895) gift med Karl Martin Rosenberg⁷¹, bokhandlare och skriftställare (1843-1915, son till Sven Rosenberg, som var gift med en av Gumme Olsson Wikander systrar!?). De hade tre söner. Karl Martin Rosenberg är känd av många släktforskare för sitt stora verk *Geografiskt-statistiskt handlexikon öfver Sverige* som publicerades i flera tjocka band på 1880-talet.

Karl Gustaf Wikander var far till fem döttrar som alla avlade studentexamen. Fin bild finns från ca 1904 med Karl Gustaf omgiven av fem studenskor, sina döttrar.

Den äldsta av dem var Siri Wikander-Brunander (1876-1947), student 1894. Hon gick igenom ett folkskolelärareseminarium, arbetade som lärare i fem år, sedan bytte hon inriktning, började och avslutade medicinstudier och blev praktiserande läkare i Göteborg från 1911. Hon gifte sig år 1912 med läroverksadjunkt Herman Brunander (som dog 1931). Siri var också journalist i bl a *Morgontidningen*. Hon stod Torgny Segerstedt nära, sägs t o m ha varit hans "spökskrivare" och skrev sexualupplysande böcker på 1930-talet.

Kerstin Wikander (8/8 1883- 23/3 1958 i Bordighera, Imperia, Italien) blev folkskolelärarinna. Fil mag år 1914. Från 1917 var hon ämneslärare vid Göteborgs högre folkskola för handelsundervisning för flickor. Hon var lärare i kristendom, modersmål, historia. Hon tycks ha förblivit ogift.

Den tredje dottern var Ruth Wikander (14/1 1888-10/10 1977). Hon blev fil dr i litteraturhistoria i Uppsala 1924 på språk och stil i tidskriften *Argus*. Hon var en av de tidigaste kvinnorna som doktorerade i litteraturhistoria (som ämnet hette då). Tredje opponent på hennes disputation den 14 maj 1924, var Karin Boye, som Rut kände från tidigare. Hon hade varit Karin Boyes lärare på ett seminarium. Boye var betydligt yngre. Rut Wikander invaldes i föreningen Nya Idun samma år. Där fanns då i ledningen bl a inom kvinnorörelsen kända personer som Karolina Widerström och Beth Hennings. Åren 1930-41 var Rut W vice rektor vid Ahlströmska skolan i Stockholm. 1974 blev hon jubeldoktor i Uppsala då 86 år gammal. //Hon levde alltså länge parallellt med min far Stig Wikander, som dock aldrig nämnde henne - det hade varit intressant att ha träffat henne//

⁷¹ Den kände Carl Martin Rosenberg förekom som ung på ett fotografi i Cecilia Wikanders efterlämnade album, nu lämnat till Genealogiska föreningen för att ingå i den digitaliserade porträttsamlingen där.

Den fjärde dottern var gymnastikdirektören Freja Wikander (1885-1918), g m Johan William Fex (1887-1974). De hade barnet Anders Hon dog tidigt, 33 år gammal. Det är bara hon som har ett kvarlevande barn, Åsa Fex-Svenningsen, som har kontaktat mig⁷².

Dottern Idun Wikander (1889-1914) blev 25 år gammal. Det ska finns mer i Kvinnohistoriska samlingarna i Göteborg om dessa Wikander-döttrar. Det är Ruth som lämnat in sitt arkiv. Och det har senare hittats ännu mera som funnits bland Frejas efterlämnade papper. Åsa Fex-Svenningsen har också lämnat in fler bevarade brev från den rika brevsamling som systrarna lämna efter sig. Hon har lämnat in dem efter 2022.

Om Åke Wikander finns deponerat i Apotekarsocietetens arkiv: fotografier av familj, kollegor och vänner samt ett tal hållet år 1902 (1 maj?)

Följande är publicerat av Åke Wikander, i kronologisk ordning.

- "Karlskrona föreläsningsförening" i *Tidskrift för svenska fortbildningsarbetet* (Norstedts förlag, utkom 1912-1923) 1913 s 272 (bara en sida?)
- "Systemstriden i Norge" (debattinlägg om ett eventuellt förstatligande av apoteken i Norge). 5 s finns digitalt. Ur *Farmaceutisk revy* 1913
- "Huru långt kunna och bära de olika farmakopéerna göras internationella?": ÅW jämför i artikeln farmakopéer fr Tyskland, Belgien, Schweiz, Holland, Ryssland, Danmark, England Ungern, Österrike Norge och Nordamerika. Han gör det inte systematiskt men väljer ut exempel på receptrekommendationer som skilde sig kraftigt åt mellan olika länder. Han vill helst se en "Farmacopoea universalis" men hoppas "att jag med ovanstående visat att en hel del kan och bör göras i riktning mot farmakopéerans internationalisering." Det var hans slutord, undertecknat "Stockholm den 22 augusti 1913. (särtryck [KB men från vad] 7s)
- Den nya läroplanen vid New York College of Pharmacy"⁷³ Stockholm 1913 digitaliserad? KBs signum 78 D a Br
- "Biblioteksverksamhetens i Karlskoga socken" i *Biblioteksbladet* 1916 (1:5) s 218 (bara en sida?)
- "Apotekskommitténs betänkande och förslag för apoteksväsendets i riket ordnande vid 1920 års utgång: kommentar och kritisk belysning av dess huvudpunkter. Ur *Farmaceutisk revy* 1920 Nr 14-15.
- *Kort latinsk formlära och receptlatin för medicinare och farmaceuter*. 15s tryckt i Södertälje 1934 på Wikander & Sjöstedts Boktryckeri.
- "Om Gumme Olsson Wikander (25/8 1816-10/6 1887), minnesanteckningar gjorda av hans barnbarn Åke Wikander (1875-1949) son till Gustaf Oscar Wikander (1847-1877)." Publicerad i *Gamla Majpojars förbunds skriftserie* 1938.

⁷² Ulla Wikander 19401118-4001.

⁷³ School of Pharmacy and Pharmaceutical Sciences at the State University of New York in Buffalo, grundad 1886. Eller kanske Albany College of Pharmacy, NY, grundad 1881.

Av intresse kan också vara

Rudberg, Inger, *De levde på Fjällbacka strand*.

Maria Stanfors och Klas Öberg, "Apotek som arbetsmarknad. Institutionell förändring och feminisering av apoteken i Sverige." *Historisk Tidskrift* 2007:2.
/finns digitaliserad i fulltext/